

OF JARS AND WEAVES, TERRACES AND BEADS

Icons of Our Living Culture

Stories by Carla M. Pacis & Heidi Emily Eusebio-Abad
Pictures by Jeannie E. Javelosa

The world's local bank

Commissioned by The Hongkong and Shanghai
Banking Corporation Limited

In celebration of HSBC's 130th Year Anniversary
in the Philippines And its commitment to educate
the youth of the greatness and legacy of the
Filipino race and culture.

Copyright © 2006 The Hongkong Shanghai Banking
Corporation Limited (HSBC);
Jeannie E. Javelosa, Carla Pacis and Heidi Emily
Eusebio-Abad.

All rights reserved. No part of this book, its
characters, icons and other visual elements may
be reproduced or stored in a retrieval system,
or transmitted in any form or by any means of,
electronic, mechanical, photocopying, recording
or otherwise, without written permission by the
publisher and creative team. For information
regarding permission, write to HSBC's Public Affairs
Department at The Enterprise Center, Ayala Avenue,
Makati City, Philippines or visit hsbc@hsbc.com.ph

OF JARS AND WEAVES, TERRACES AND BEADS

Icons of Our Living Culture

Stories by

Carla M. Pacis & Heidi Emily Eusebio-Abad
Pictures by Jeannie E. Javelosa

ANCIENT GLASS BEADS

There are many types of glass and stone beads that have been excavated in many archeological sites. This prove that there was extensive contact and trade between the Philippines and other Asian countries including China, and indirectly with Europe, even before the arrival of the Spaniards.

Pre-historic Filipinos, men and women, loved jewelry that was mostly made of gold and glass and stone beads. The beads were not made in the Philippines but were brought by the Chinese in exchange for beeswax that was a necessary ingredient in the casting of bronze weapons and implements, civet musk and ambergris for perfume, cinnamon to flavor food, aromatic hardwood like camphor, resin, red ants that were used for coloring Chinese ink, and abaca and cotton cloth.

Many of the beads were from India and Europe that had in turn been traded to the Chinese for silk and porcelain. The green beads in the story are jade beads from China, the light blue beads are glass beads from Europe and the red beads are carnelian beads from India. The gold beads were made in the Philippines from gold that had been panned or collected in streams or riverbeds. The panday sa bulawan or goldsmith would wrap the gold into beads which were strung along with the other beads.

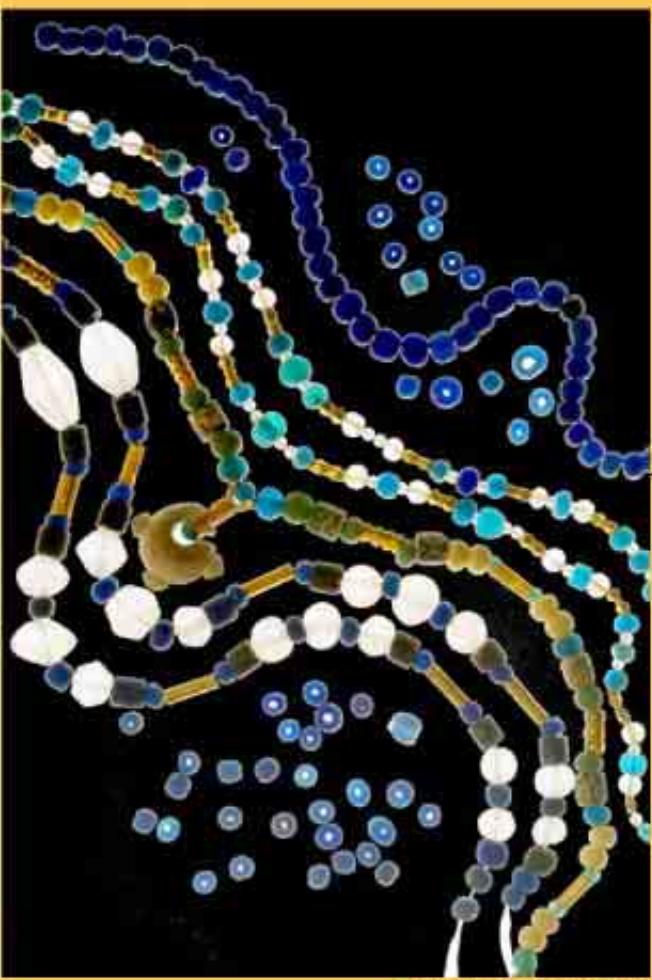

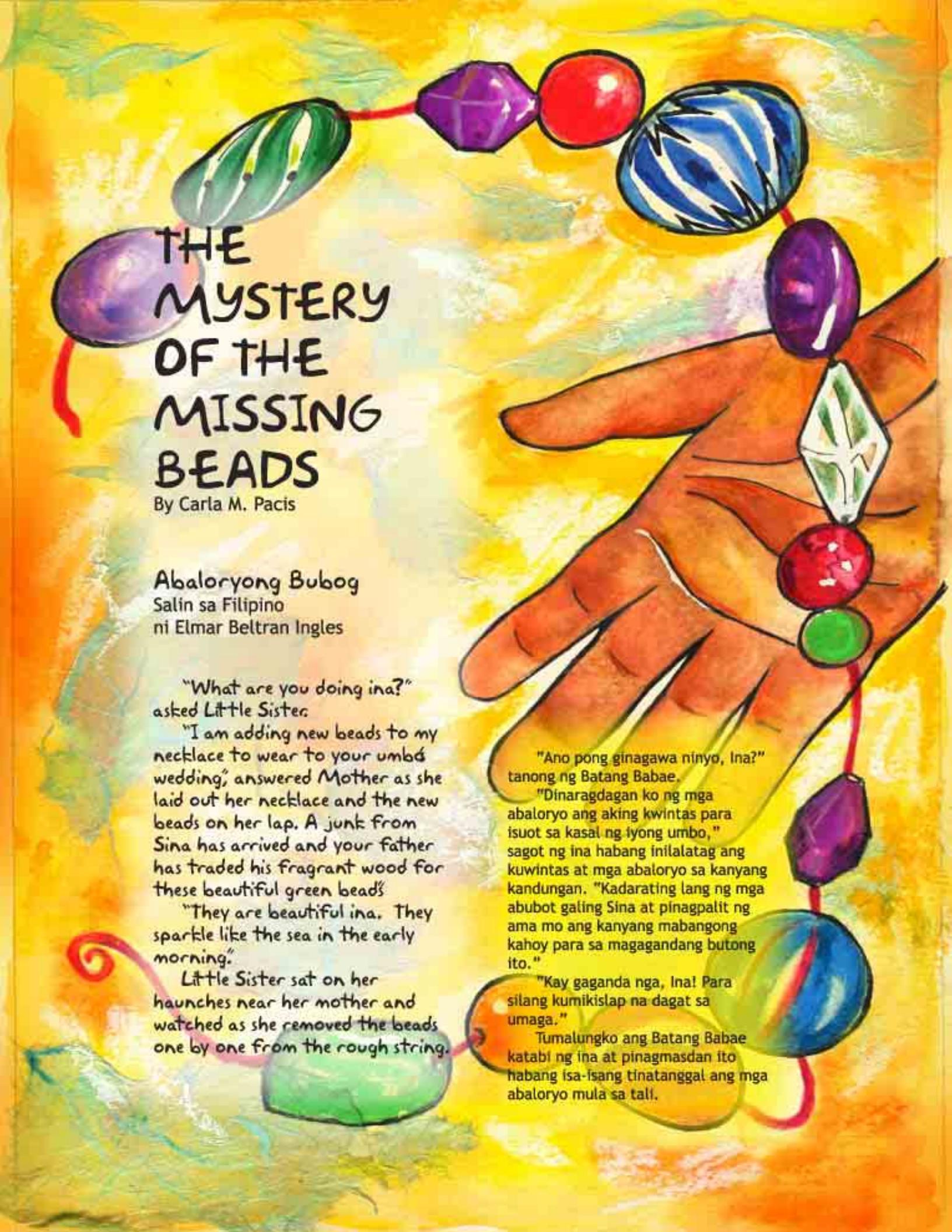
photo by George Tapan

ABALORYO

Maraming nang klaseng bubog at batong abaloryo na nahukay sa iba't-ibang lugar sa Pilipinas. Pagpapatunay ito sa malawak na ugnayan at kalakalan sa pagitan ng Pilipinas at iba pang bansang Asyano, gaya ng Tsina, at di man direkta, maging ng mga bansa sa Europa, bago pa man dumating ang mga Kastila.

Babae man o lalaki, ang mga lumad na Filipinong nabuhay noong unang panahon ay mahilig na sa mga alahas na yari sa ginto, bubog o batong abaloryo. Ang mga abaloryong ito ay hindi gawa sa Pilipinas kundi dinala ng mga Tsino. Ginawa itong pamalit sa katas ng mga bubuyog na mahalagang sangkap sa paggawa ng mga sandata at kagamitan, mga samyo para sa pabango, sinamon para sa pagpapalasa ng pagkain, mababangong kahoy, iba pang dagta o resina, pulang langgam para sa paggawa ng kulay ng tintang Tsino, abaka, at tela mula sa bulak.

Marami sa mga abaloryo ay nanggaling sa India at Europa na ipinagpalit sa mga Tsino para sa seda at porselana. Ang luntiang abaloryo sa kuwento ay yari sa batong ihada (jade) mula sa Tsina. Ang mala-bughaw na abaloryo ay bubog mula sa Europa, at ang pulang abaloryo ay mga karnelya mula sa India. Ang mga ginintuang abaloryo ay gawa sa Pilipinas mula sa pira-pirasong gintong nakukuha sa mga ilog o sapa. Hinuhugis ito pabilog ng panday sa bulawan at tinutuhog para maging kuwintas kahalo ang iba pang abaloryo.

THE MYSTERY OF THE MISSING BEADS

By Carla M. Pacis

Abaloryong Bubog

Salin sa Filipino
ni Elmar Beltran Ingles

"What are you doing ina?"
asked Little Sister.

"I am adding new beads to my necklace to wear to your umbó wedding," answered Mother as she laid out her necklace and the new beads on her lap. A junk from Sina has arrived and your father has traded his fragrant wood for these beautiful green beads'

"They are beautiful ina. They sparkle like the sea in the early morning."

Little Sister sat on her haunches near her mother and watched as she removed the beads one by one from the rough string.

"Ano pong ginagawa ninyo, Ina?"
tanong ng Batang Babae.

"Dinaragdanan ko ng mga abaloryo ang aking kwintas para isuot sa kasal ng iyong umbo," sagot ng ina habang inilalatag ang kuwintas at mga abaloryo sa kanyang kandungan. "Kadarating lang ng mga abubot galing Sina at pinagpalit ng ama mo ang kanyang mabangong kahoy para sa magagandang butong ito."

"Kay gaganda nga, Ina! Para silang kumikislap na dagat sa umaga."

Tumalungko ang Batang Babae katabi ng ina at pinagmasdan ito habang isa-isang tinatanggal ang mga abaloryo mula sa tali.

"They are all so pretty ina!" she exclaimed. "I like this light blue one," she said as she picked up the bead and held it to the light. It has the same color as the sky in summer.

These red ones are so pretty too."

"Ahh, those I inherited from your apuy. Now go and play outside anak before you scatter all my beads," admonished mother.

"I won't ina. Let me help you."

As Little Sister reached out for the beads on her mother's lap, she accidentally stubbed her toe on a bamboo slat that was sticking out. She lost her balance and fell over her mother's lap. Mother and Little Sister watched in horror as the beads rolled off mother's lap and onto the slat floor. Mother and daughter managed to grab a few beads before they fell through the slats and down to the sand below.

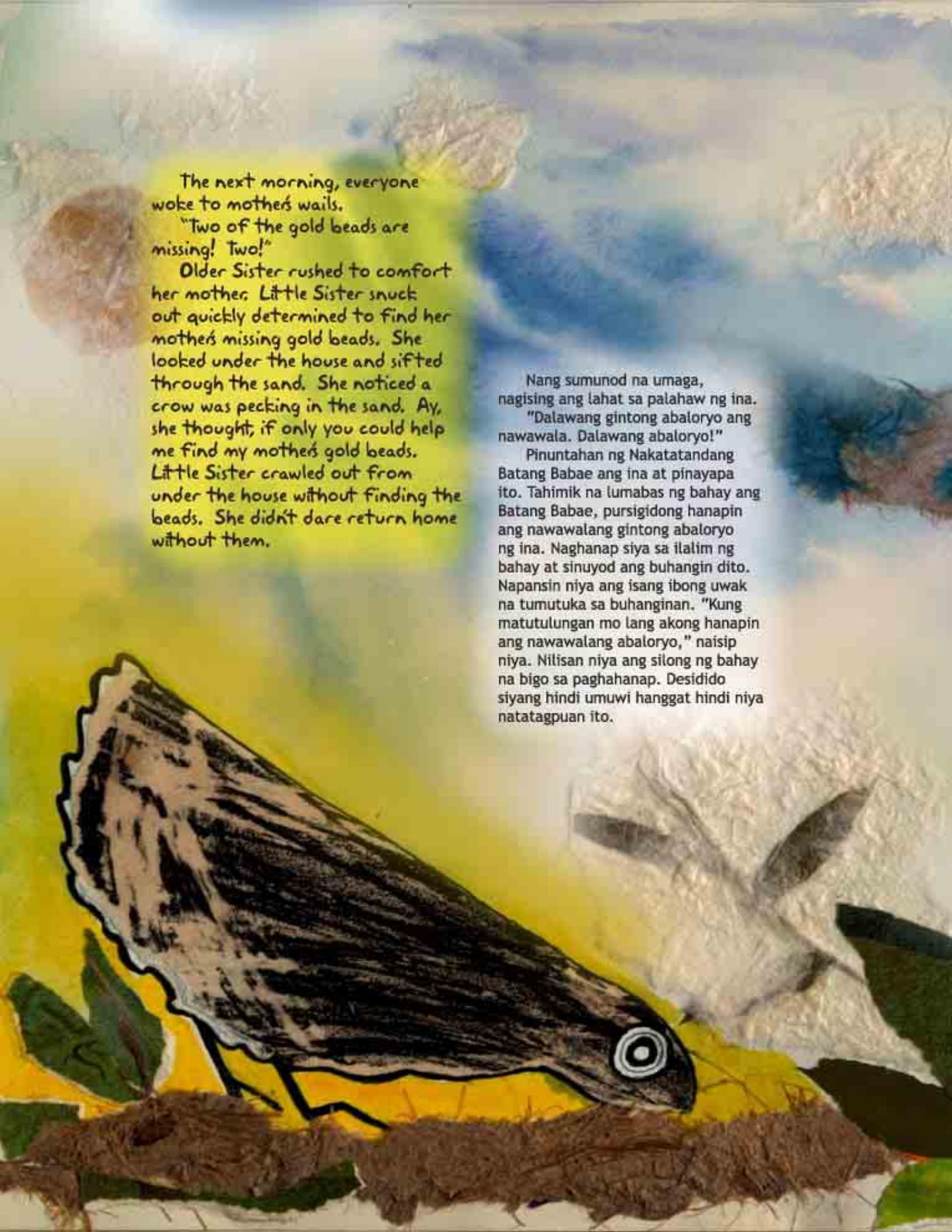
"Kay gaganda nilang lahat! Lalo na ang mala-luntiang abaloryong ito," wika ng Batang Babae habang itinatapat ang bato sa araw. Kakulay nito ang langit sa tag-araw. "Kay gaganda rin ng mga pulang abaloryo."

"A, minana ko pa sa iyong apuy ang mga yan. Maglaro ka na nga lang sa labas. Baka ikalat mo pa ang mga abaloryo ko," saway ng ina.

"Hindi po ina. Hayaan n'yong tulungan ko kayo."

Habang inaabit ng Batang Babae ang mga bato sa kandungan ng kanyang ina, di sinasadyang natalisod siya sa naka-usling kawayan sa sahig. Natumba siya at bumagsak sa kandungan ng ina. Napatda ang mag-iná habang pinagmamasdan ang mga abaloryong isa-isang gumugulong mula sa kandungan ng ina patungo sa butas ng sahig. Mabilis nilang hinabol at pinulot ang ilan ngunit nahulog pa rin ang iba.

The next morning, everyone woke to mother's wails.

"Two of the gold beads are missing! Two!"

Older Sister rushed to comfort her mother. Little Sister snuck out quickly determined to find her mother's missing gold beads. She looked under the house and sifted through the sand. She noticed a crow was pecking in the sand. Ay, she thought, if only you could help me find my mother's gold beads. Little Sister crawled out from under the house without finding the beads. She didn't dare return home without them.

Nang sumunod na umaga, nagising ang lahat sa palahaw ng ina.

"Dalawang gintong abaloryo ang nawawala. Dalawang abaloryo!"

Pinuntahan ng Nakatatandang Batang Babae ang ina at pinayapa ito. Tahimik na lumabas ng bahay ang Batang Babae, pursigidong hanapin ang nawawalang gintong abaloryo ng ina. Naghanap siya sa ilalim ng bahay at sinuyod ang buhangin dito. Napansin niya ang isang ibong uwak na tumutuka sa buhanginan. "Kung matutulungan mo lang akong hanapin ang nawawalang abaloryo," naisip niya. Nilisan niya ang silong ng bahay na bigo sa paghahanap. Desidido siyang hindi umuwi hanggat hindi niya natatagpuan ito.

As she walked along the forest thinking of where the beads could be, she noticed the same crow hopping in front of her. Something glimmered in its beak. What was that in its beak? She watched as the crow flew up to the entrance of its nest and drop the thing in its beak inside the nest. Mother's beads totally forgotten and hungry for eggs, she climbed the tree. With loud shrieks and waving arms, she managed to scare the crows away from their nest. To her surprise, lying right beside the crows' eggs were her mother's gold beads. No wonder she couldn't find them! She plucked the beads from the nest leaving the eggs untouched and ran quickly home to return the beads to her mother whose necklace would be so beautiful.

Habang naglalakad sa kakahuyan, napansin niya ang uwak na palundag-lundag sa harap niya. May kumikislap sa tuka nito. Ano kaya iyon? Pinagmasdan niya ang papatipad na uwak patungo sa pugad nito. Nakita niyang iniluwa ng tuka nito sa pugad ang kumikislap na bagay. Tuluyang nakalimutan ang nawawalang mga abaloryo ng ina, umakyat ang Batang Babae sa puno sa pagbabaka-sakaling makakuha ng mga itlog. Takot na lumipad palayo sa pugad ang mga ibon pagkarinig sa malakas niyang sigaw habang pumapayagpag ang mga braso. Nagulat ang Batang Babae pagtingin sa pugad at makita ang mga nawawalang gintong abaloryo ng kanyang ina sa tabi ng mga itlog. Kaya pala di niya ito makita! Mabilis niyang dinampot ang mga abaloryo mula sa pugad na hindi ginagalaw ang mga itlog. Patalilis siyang tumakbo pabalik sa bahay upang ibalik ang mga abaloryo sa kanyang ina. Tiyak na napakaganda ng magiging kuwintas nito.

photo by George Tapan

IFUGAO RICE TERRACES

Officially declared a World Heritage site by the UNESCO in 1996, the Ifugao Rice Terraces is more dramatically called the Philippine's Stairway to the Sky. This megalithic place is found in the Cordillera Mountain Range of Luzon.

The rice terraces symbolize the industry and shared community spirit of the Ifugaos. Aside from its breathtaking beauty, the rice terraces boast of the engineering skills of a prehistoric people. This so-called Eighth Wonder of the World was built by hand more than 2000 years ago by Ifugao farmers who worked together so that they could live in harmony with their environment.

The highest terraces are 1500 meters above sea level. If all the walls of all the terraces were laid end to end, they would span half the globe.

If the Ifugao creation myth is to be believed, these Stairways to the Sky are a good testament of the Ifugaos being direct descendants of the gods of *lugud*, the skyworld.

ANG PAYAW NG IFUGAO

Ang payaw ng Ifugao na opisyal na ideneklara na World Heritage site ng UNESCO noong 1996 ay kinikilala rin bilang hagdanang papunta sa kalangitan ng Pilipinas. Matatagpuan ito sa kabundukan ng Cordillera sa Luzon.

Ang payaw ay sagisag ng siping at kolektibong samahan ng mga Ifugao. Maliban sa makapigtal-hinilingang ganda nito, ipinaymamalaki rin ng payaw ang galing sa inhinyera ng sinaunang tao. Tinuran itong pangwalong kagalingan ng mundo. Yaring kamay ng mga magsasakang Ifugao ang payaw mahigit sa 2000 taon na ang nakakaraan. Magkakasamang ginawa ng mga Ifugao ang payaw upang sila ay makapamuhay ng may kaayusan sa kanilang kapaligiran.

Ang pinakamataas na payaw ay 1500 metro ang taas sa dagat. Kung pagtatabihin at pagdudugtungan ang mga hagdan palayan, malikot nito ang kalahati ng mundo.

Kung paniniwalaan ang alamat ng mga Ifugao tungkol sa pinagmulan nila, testamento ang payaw na sila ay supling ng mga lugud o mga diyos ng mundo ng kalangitan.

A PIECE OF HEAVEN

By Heidi Emily Eusebio-Abad

Isang Piraso ng Langit

Satin sa Filipino
ni Precious Leaño

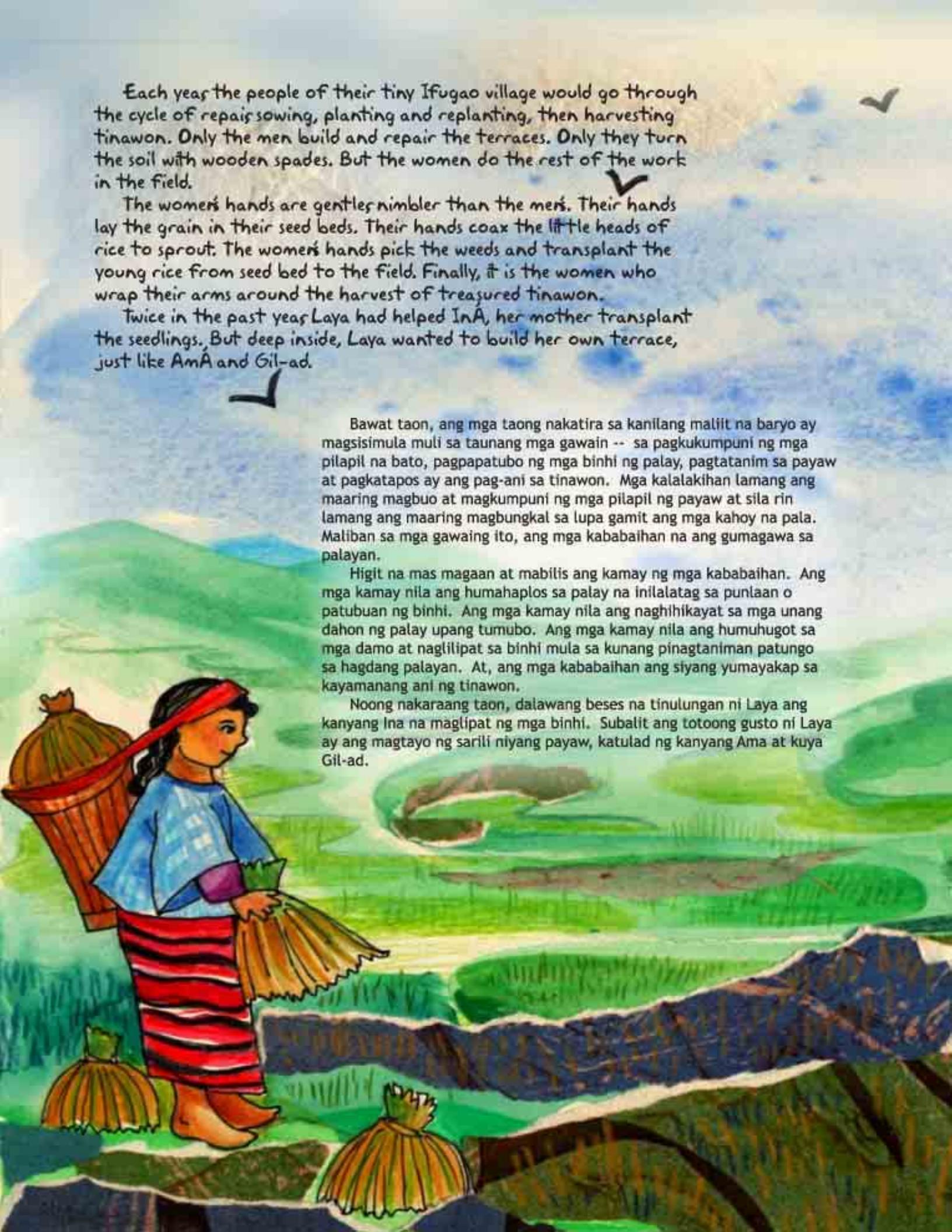
One early morning, in the cold and windy Cordilleras, nine-year old Laya looks out of their thatched hut. She sees that the rice terraces on the mountain slopes are alive once more.

September is the time for ubbu. Worn-down parts of the stone walls are repaired and loosened dikes or banong are reinforced.

Laya knows that Ama, her father and older brother Gil-ad are busy fitting and refitting the stones of their terraces at the far end of the mountain slope. Their rice field lies west of their hut, several terraces down, almost at the edge of the lower pine forest.

Isang umaga, sa maginaw at mahanging Cordillera, nakatanaw ang siyam na taong gulang na si Laya mula sa kanilang kubo. Nakikita niyang may buhay na muli sa mga payaw. Ang Setyembre ay panahon ng ubbu. Kinukumpuni ang mga pader na bato at ang mga lumuwang na dike o banong ay pinatitibay.

Alam ni Laya na ang kanang Ama at kuya Gil-ad ay abala sa pagsasaayos ng mga bato sa pilapil ng kanilang payaw sa duulong bahagi ng bundok. Nasa bandingkan luran ng kubo ang kanilang sakahan, makailang hagdang palayan pababa na halos ay sa tabi na ng gubat ng pino.

Each year the people of their tiny Ifugao village would go through the cycle of repair sowing, planting and replanting, then harvesting tinawon. Only the men build and repair the terraces. Only they turn the soil with wooden spades. But the women do the rest of the work in the field.

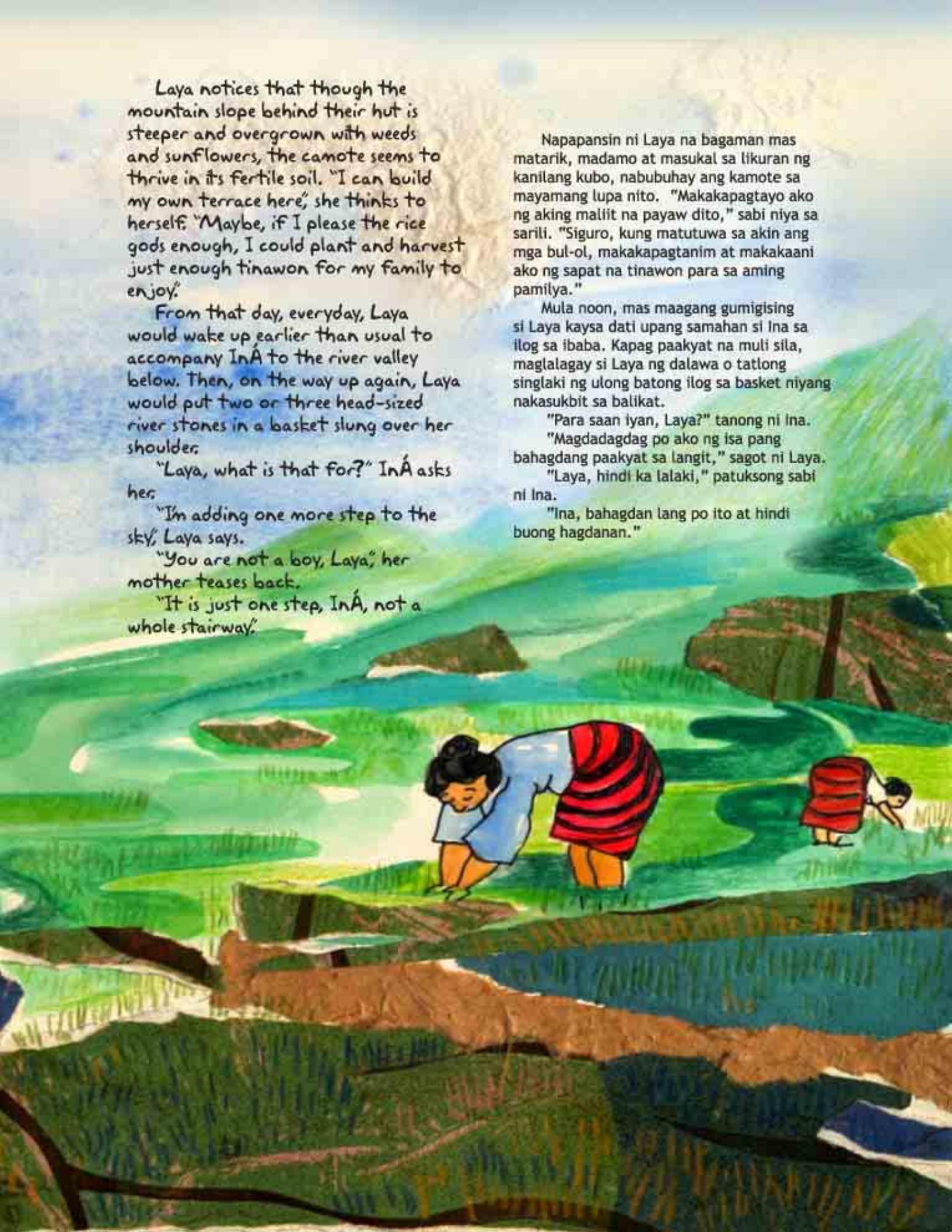
The women's hands are gentler, nimbler than the men's. Their hands lay the grain in their seed beds. Their hands coax the little heads of rice to sprout. The women's hands pick the weeds and transplant the young rice from seed bed to the field. Finally, it is the women who wrap their arms around the harvest of treasured tinawon.

Twice in the past year Laya had helped Ina, her mother transplant the seedlings. But deep inside, Laya wanted to build her own terrace, just like Amá and Gil-ad.

Bawat taon, ang mga taong nakatira sa kanilang malit na baryo ay magsisimula muli sa taunang mga gawain -- sa pagkukumpuni ng mga pilapil na bato, pagpapatubo ng mga binhi ng palay, pagtatanim sa payaw at pagkatapos ay ang pag-ani sa tinawon. Mga kalalakihan lamang ang maaring magbuo at magkumpuni ng mga pilapil ng payaw at sila rin lamang ang maaring magbungkal sa lupa gamit ang mga kahoy na pala. Maliban sa mga gawaing ito, ang mga kababaihan na ang gumagawa sa palayan.

Higit na mas magaan at mabilis ang kamay ng mga kababaihan. Ang mga kamay nila ang humahaplos sa palay na inilalatag sa punlaan o patubuan ng binhi. Ang mga kamay nila ang naghihikayat sa mga unang dahon ng palay upang tumubo. Ang mga kamay nila ang humuhugot sa mga damo at naglilipat sa binhi mula sa kunang pinagtaniman patungo sa hagdang palayan. At, ang mga kababaihan ang siyang yumayakap sa kayamanang ani ng tinawon.

Noong nakaraang taon, dalawang beses na tinulungan ni Laya ang kanyang Ina na maglipat ng mga binhi. Subalit ang totoong gusto ni Laya ay ang magtayo ng sarili niyang payaw, katulad ng kanyang Ama at kuya Gil-ad.

Laya notices that though the mountain slope behind their hut is steeper and overgrown with weeds and sunflowers, the camote seems to thrive in its fertile soil. "I can build my own terrace here," she thinks to herself. "Maybe, if I please the rice gods enough, I could plant and harvest just enough tinawon for my family to enjoy."

From that day, everyday, Laya would wake up earlier than usual to accompany Ina to the river valley below. Then, on the way up again, Laya would put two or three head-sized river stones in a basket slung over her shoulder.

"Laya, what is that for?" Ina asks her.

"I'm adding one more step to the sky," Laya says.

"You are not a boy, Laya," her mother teases back.

"It is just one step, Ina, not a whole stairway."

Napapansin ni Laya na bagaman mas matarik, madamo at masukal sa likuran ng kanilang kubo, nabubuhay ang kamote sa mayamang lupa nito. "Makakapagtayo ako ng aking maliit na payaw dito," sabi niya sa sarili. "Siguro, kung matutuwa sa akin ang mga bul-ol, makakapagtanim at makakaani ako ng sapat na tinawon para sa aming pamilya."

Mula noon, mas maagang gumigising si Laya kaysa dati upang samahan si Ina sa ilog sa ibaba. Kapag paakyat na muli sila, maglalagay si Laya ng dalawa o tatlong singlaki ng ulong batong ilog sa basket niyang nakasukbit sa balikat.

"Para saan iyan, Laya?" tanong ni Ina.

"Magdadagdag po ako ng isa pang bahagdang paakyat sa langit," sagot ni Laya.

"Laya, hindi ka talaki," patuksong sabi ni Ina.

"Ina, bahagdan lang po ito at hindi buong hagdanan."

Laya clears the slope behind their hut. The camote will grow elsewhere anyway. Tinawon, on the other hand, is hard to grow. It is precious and tastes like heaven. And in this part of the mountain, Laya wants a piece of heaven. And she wants to build it herself.

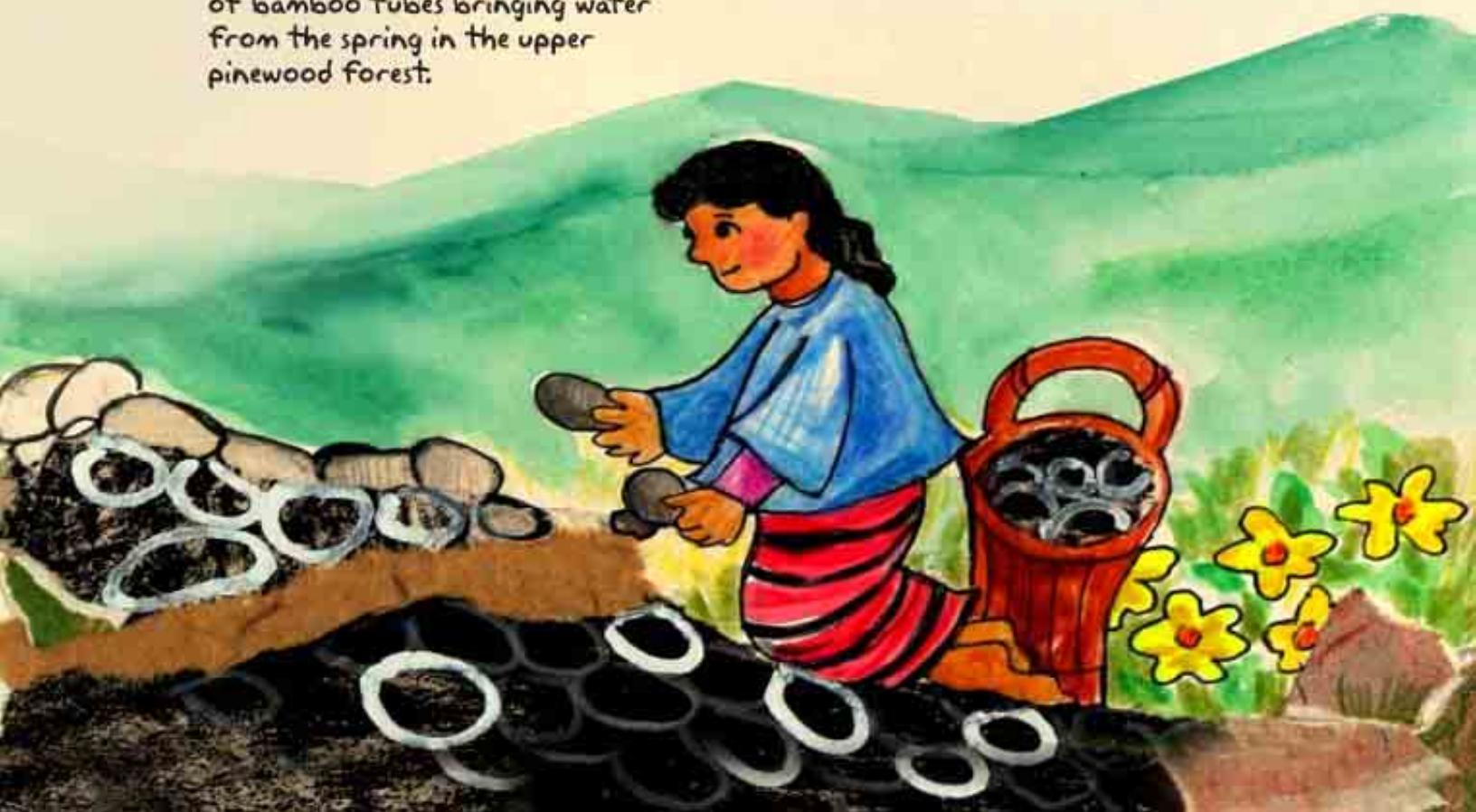
At first the smooth, round river stones keep slipping or rolling off each other every time Laya adds another stone on top. Then she figures out that by first placing the bigger more stable stone markers at spaced intervals, she can fill the spaces in between with medium-sized stones, working from the base and up like a jigsaw puzzle.

The women are already weeding the terraces by the time Laya finishes walling-up her terrace. It measures three times the floor size of their thatched hut. Gil-ad helps to reinforce the weak spots in the wall. He also adds a conduit of bamboo tubes bringing water from the spring in the upper pinewood forest.

Naglinis si Laya sa sukla sa likuran ng kanilang kubo. Tutubo rin naman ang kamote sa ibang lugar subalit ang tinawon ay mahirap patubuin. Ang tinawon ay katangi-tangi at ang lasa nito ay parang langit. Sa parteng ito ng kabundukan, nais ni Laya ng isang piraso ng langit. At nais niyang siya ang magtayo nito.

Noong simula, palaging nadudulas o di kaya'y nahuhulog ang mga batong ilog tuwing ipinagpapatong niya ang mga ito. Pagkatapos ay naisip niya na magsimula mula sa pinakailalim at ipagsalit-salit ang mas malalaki at mas matitibay na mga bato bago lagyan ng kainamang mga bato sa mga espasyo sa gitna nito.

Nagbubunot na ng mga damo sa payaw ng mga kababaihan nang matapos ni Laya ang pagbubuo ng pader na bato ng kanyang payaw. Tatlong beses ang lawak nito sa kanilang kubo. Tumutulong si Gil-ad na patibayin ang mga mahihinang parte ng pader. Nagdadagdag din siya ng buho ng kawayan na siyang magdadala ng tubig mula sa tubigang nasa kaitaan ng kahuyang pino.

Several months after the bigger terraces are ready for harvest. Unfortunately, one morning, Ama and Gil-ad find their field ravaged by rats during the night.

"Perhaps," Laya tells Ina, "my arrogance may have displeased the bul-ol."

"No, my child," Ina smiles at her. "Your persistence and industry may save us yet. Look!"

Ina gestures toward Layá rice terrace. In it, the rice plants had begun to sucker out. Layá young rice shoots seem to proudly announce that they are now ready for transplant into the bigger terraces.

Pagkatapos ng ilang buwan, ang malalaking payaw ay maari nang anihin. Subalit isang umaga, sa malas ay nadatnan ni Ama at ni Gil-ad na ang kanilang palayan ay dinumog ng mga daga noong kagabihan.

"Ina, baka di natuwa ang mga bul-ol sa kapangahanan ko," sabí ni Laya.

"Hindi, anak." pangiting sabí ni Ina sa kanya. "Tila ang sipag at tiyaga mo pa nga ang siyang magliligtas sa atin. Tingnan mo!"

Tinuro ni Ina ang payaw ni Laya. Nagsisimula nang tumubo ang mga palay. Ang luntiang halaman ay tila mayabang na nagsasabing maaari na silang ilipat sa mas malaking payaw.

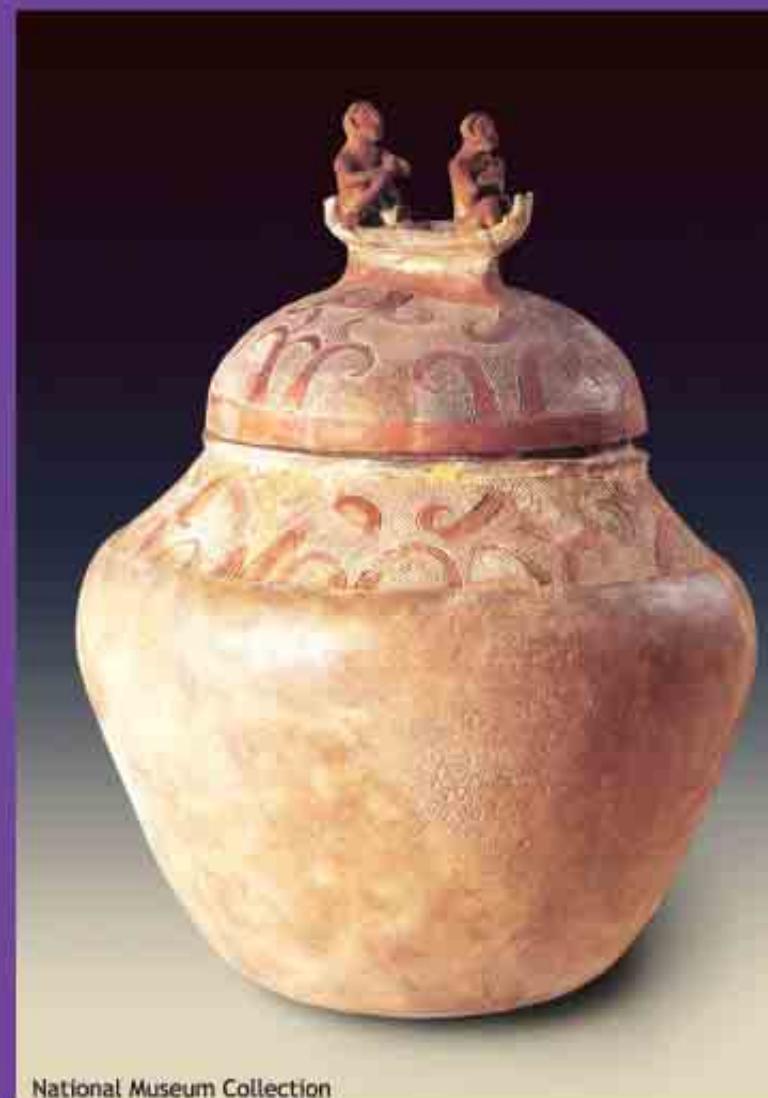

MANUNGGUL JAR

The network of caves located in the Tabon area of the long island of Palawan holds the proof of early human civilizations' presence as far back as 45,000 years.

Recovered at Chamber A of Manunggul Cave was an impressive burial jar dated at 3,000 years old (about 890-710 B.C.) - the late Neolithic Age. The Manunggul jar, as it was eventually named, is a huge terra cotta jar. On its lid are two human figures in a boat. This design is said to represent the ancient people's vision of their afterlife.

It was common burial practice to use such jars for secondary burial, meaning the bones of a buried corpse are later transferred into these clay vessels. The jars are then hidden in caves, sometimes with other items such as lime containers, glass beads, and primitive tools.

National Museum Collection

ANG LIBINGANG BANGA NG MANUNGGUL

Pinatutunayan ng mga kuwebang nasa Tabon ng isla ng Palawan na may sibilisasyong namuhay rito mahigit sa 45,000 taon na ang nakalilipas.

Nakuha sa Chamber A ng kuweba ng Manunggul ang isang kagilgilas na libingang banga na may 3,000 taon gulang (tinatayang 890-710 B.C.) - sa panahong Neolitiko. Ang bangang libingan ng Manunggul, na siyang naging tawag dito, ay isang malaking sisidlang yari sa luwad. Ang takip nito ay may ukit ng dalawang hugis tao na lulang ng bangka. Sinasabing sagisag ng pangitain ukol sa kabilang buhay ng mga sinaunang tao ang disenyong ito.

Karaniwang inilillipat sa mga bangang sisidlan ang mga buto ng sumakabilang buhay ilang taon pagkatapos ilibing. Minsan ay sinasamahan ng mga kasangkapang primitibo, abaloryo at lalagyan ng apog ang mga bangang libingan bago isilid sa loob ng mga kuweba.

The Death Jar

By Heidi Emily Eusebio-Abad

Ang Libingang Banga Salin sa Filipino ni Precious

When the amihan winds start to blow inland along the coastal villages of Palawan, most Tagbanua fishermen set aside their nets and turn to gathering luray, the nests of the balinsasayaw that live in the limestone cliffs of the island.

Nine-year old Kolun is good at scaling these limestone cliffs to look for the nests of swiftlets. This morning, Kolun and his grandfather Apú Languyod are going into the geba, the forest.

"Apú Kolun exclaims, "Will we be gathering luray for the whole day?"

"No, Apú" the old man answers. "We will not gather luray today. You will help me with something else."

Both grandfather and grandson address each other in the same way. At times, Kolun imagines himself as an old man like his grandfather.

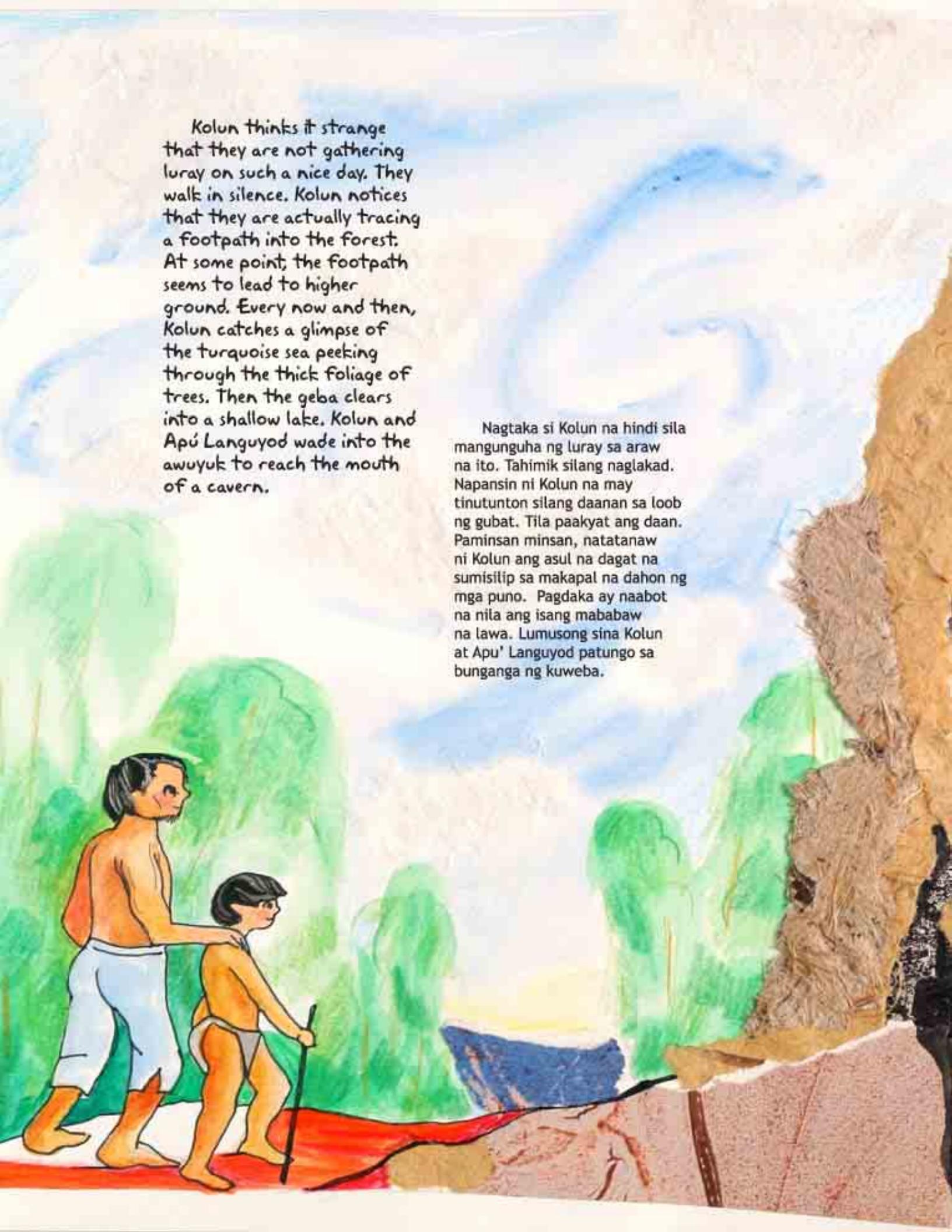
Nang magsimulang umihip ang hanging amihan sa aplaya ng Palawan, itinabi na ng karamihan sa mga magningisdang Tagbanua ang kanilang mga baklad at nagsimulang pagkaabalahan ang pangunguhang luray o pugad ng mga ibong balinsasayaw sa mga talampas ng isla.

Magaling umakyat ang siyam na taong gulang na si Kolun ng mga talampas upang manghuha ng mga pugad ng balinsasayaw. Sa umagang ito, papunta sa geba o gubat si Kolun at ang kanyang lolong, si Apú Languyod.

"Apú, mangunguha ba tayo ng luray ngayon?, tanong ni Kolun.

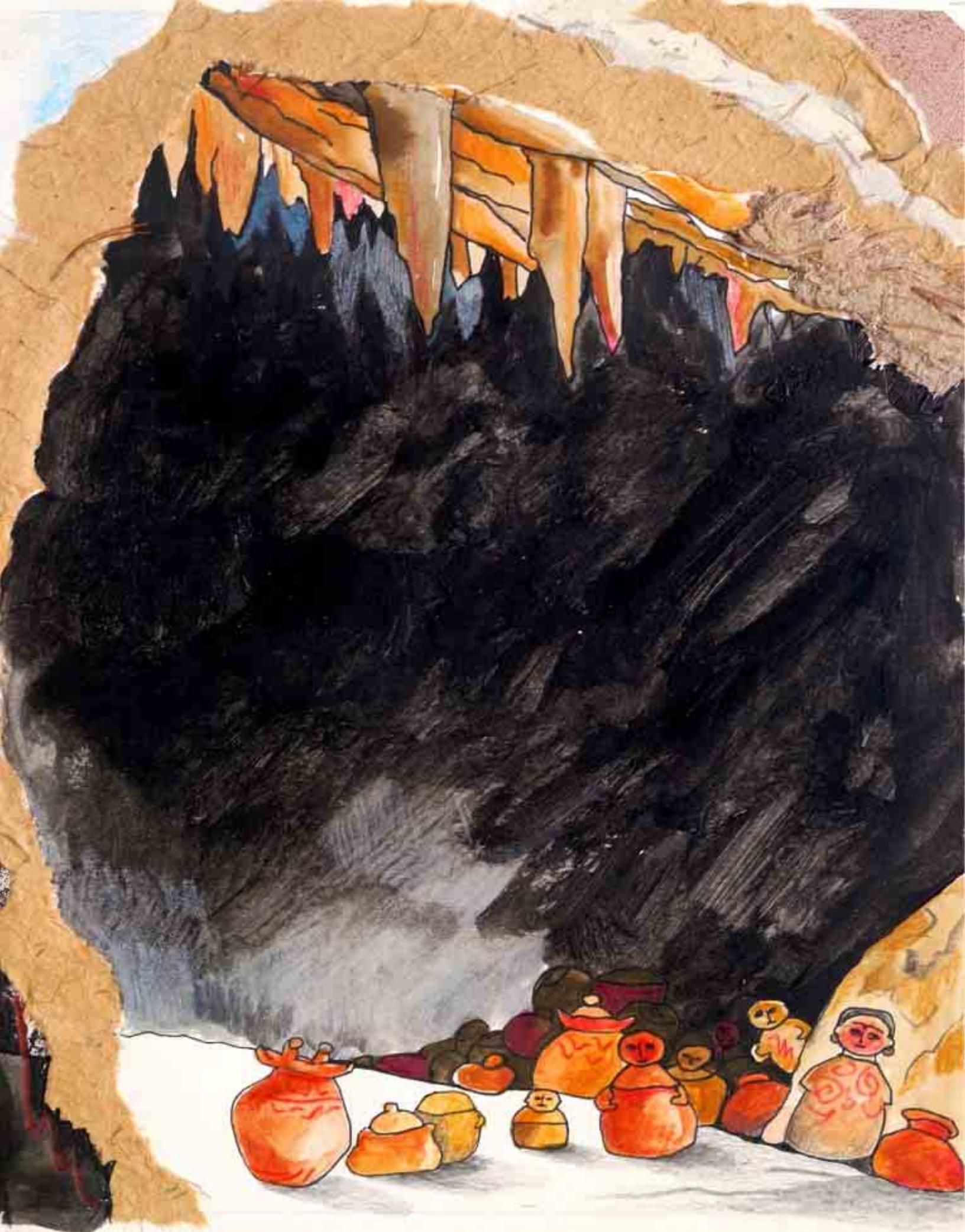
"Hindi, Apú, " sagot ng matanda. " Hindi tayo mangunguha ng luray ngayon. Tutulungan mo ako sa ibang bagay."

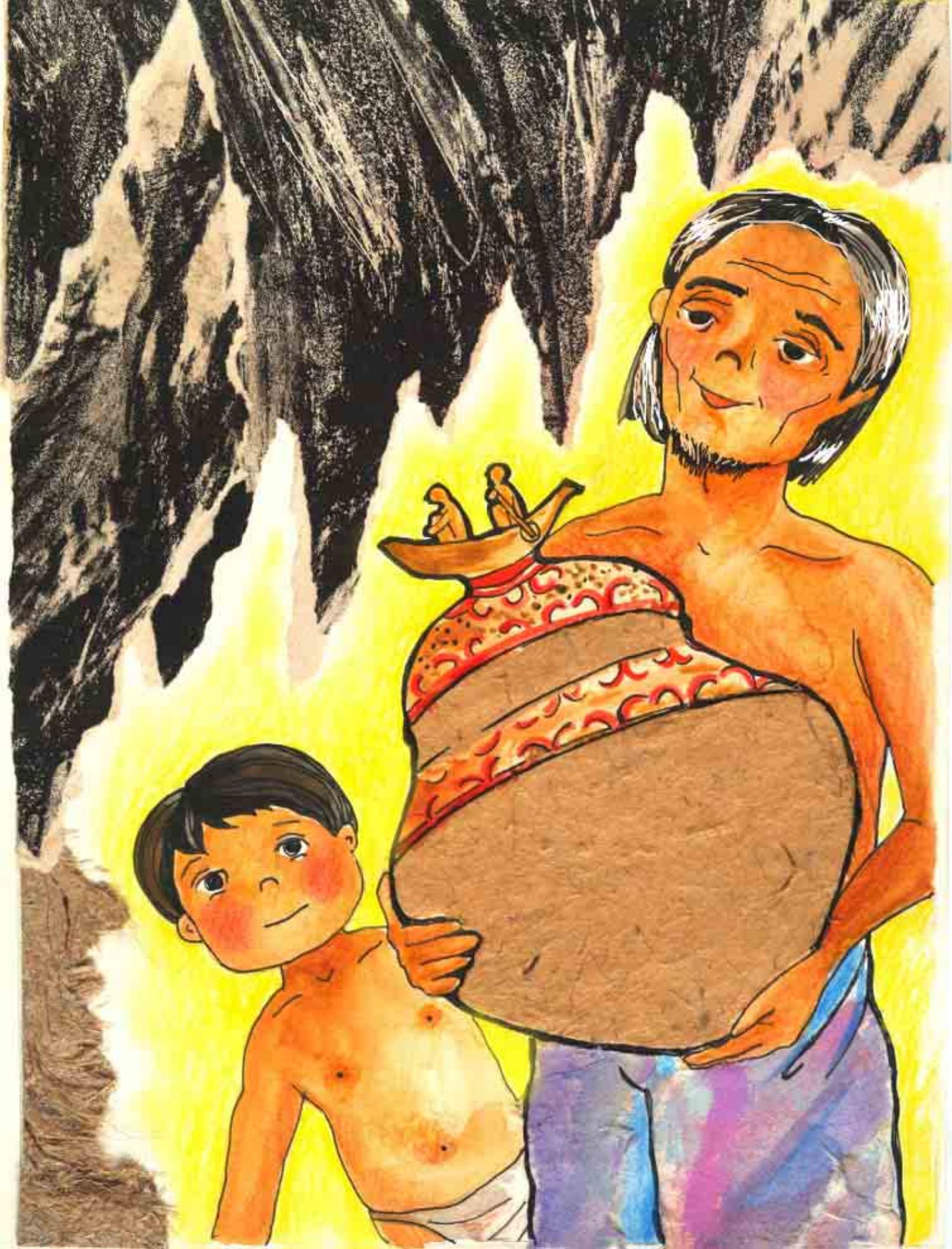
Parehong "Apú" ang tawag ng maglolo sa isa't isa. Minsan nga ay intisip ni Kolun na siya ay kasing tanda na ng kanyang lolo.

Kolun thinks it strange
that they are not gathering
luray on such a nice day. They
walk in silence. Kolun notices
that they are actually tracing
a footpath into the forest.
At some point, the footpath
seems to lead to higher
ground. Every now and then,
Kolun catches a glimpse of
the turquoise sea peeking
through the thick foliage of
trees. Then the geba clears
into a shallow lake. Kolun and
Apú Languyod wade into the
awuyuk to reach the mouth
of a cavern.

Nagtaka si Kolun na hindi sila
mangunguha ng luray sa araw
na ito. Tahimik silang naglakad.
Napansin ni Kolun na may
tinutunton silang daanan sa loob
ng gubat. Tila paakyat ang daan.
Paminsan minsan, natatanaw
ni Kolun ang asul na dagat na
sumisilip sa makapal na dahon ng
mga puno. Pagdaka ay naabot
na nila ang isang mababaw
na lawa. Lumusong sina Kolun
at Apu' Languyod patungo sa
bunganga ng kuweba.

On it is a long boat, a banca, with a proa carved like a head with eyes, nose, and mouth. Kolun recognizes this as the same design in the sea vessels of visiting traders from Sulu and Borneo. In the boat are two persons, each one with a band tied over the crown of the head and under the jaw. The person in the rear is holding a paddle in both hands. The other person in front has his hands folded across his chest.

"What is this, Apú?"

"It is a burial jar the grandfather replies. "It will be my burial jar."

Kolun is puzzled at his grandfather's words. The old man continues.

"I made this jar on the year you were born. I felt it was the right time to prepare for my afterlife because a new life was born to help me carry on. Kolun, when I die I shall be put in the ground. But years after when you are a man, you must come back here to gather my bones and put them in this jar. Only then do I cross the river to the afterlife. Do this for me. It is the same as I did for my grandfather."

Kolun kneels down beside the jar.

"Yes, Apú I promise."

"Tayo ay nasa Manunggul. Ang mga luyang ay kuweba ng ating mga ninuno," sabi ni Apú' Languyod.

Nang masanay na sa dilim ng mga kuweba ang kanilang mga mata, tumuloy si Apú' Languyod sa gitna ng kuweba. Napagtanto ni Kolun na ang mga batong nakahilera sa pader ng kuweba ay mga banga pala na may iba't ibang hugis at laki.

"Mga banga ba ito ng kayamanan?", tanong ni Kolun.

"Hindi kayamanang tulad ng initisip mo," sagot ni Apú Languyod.

Lumuhod si Apú' Languyod sa loob ng huling kuweba at may inabot na bilugang banga. Sinipat ni Kolun ang banga . Nabigla siya nang makitang bungo pala ang bangang tangan ni Apú. Napansin niyang ang mas malaking banga sa likuran ni Apú' Languyan ay singlapad ng balakang ng babae at kasing taas ng baywang ni Kolun. May mga ukit ng disenyo geometrik sa kabuuan nito at dalawang balinsasayaw sa bandang ibaba. Ngunit higit na kapansin pansin ang takip nito.

Isang mahabang bangka na may hawakang hugis ulo ang takip. May mata, ilong at bibig ang mga hugis ulo. Ito rin ang disenyo sa mga bangka ng mga mangangalakal mula sa Sulu at Borneo. Lulan ng bangka ang dalawang hugis tao. May malapad na bendang nakatali mula sa baba hanggang sa bumbunan ng mga hugis tao. May hawak na sagwan ang hugis tao sa hulihan ng bangka. Ang nasa harapan naman ay nakatiklop ang mga kamay sa dibid. "Ano ito Apú?" tanong ni Kolun.

"Libingan ito ng mga patay," sagot ng matanda. "Ito ang aking magiging libingan."

Naglumuhan si Kolun sa sagot ng matanda.

"Ginawa ko ang bangang ito nang ipinanganak ka. Naisip kong tamang panahon iyon upang paghandaan ang kabilang buhay sapagkat may bagong buhay nang magpapatuloy sa aking sinimulan. Kolun, kapag ako'y mawala na ililibing ako sa lupa. Pagkatapos ng ilang taon, kapag ikaw ay binata na, kallangang bumalik ka dito upang kunin ang aking mga buto at ilagay dito sa bangang ito. Saka pa lamang ako makakatawid sa ilog ng kabilang buhay. Gawin mo ito para sa akin katulad ng ginawa ko ito para sa aking nuno."

Lumuhod si Kolun sa tabi ng banga.

"Opo, Apú', ipinapangako ko."

From National Museum Collection

THE BALANGHAI

The balanghai is just one of the several types of boats that the ancient Filipinos built. This particular boat was built plank by plank which were connected together by wooden pegs. It was round bottomed and propelled by a sail and steered by a rudder. It was used mostly for carrying cargo.

Even before the Spaniards arrived, the ancient Filipinos, particularly the Butoanons, already traded with their island neighbors and countries as far as China, a very important trading partner. The Chinese traded their glass beads, metal implements and ceramics for pearls, sea turtle shells, hard and fragrant woods and beeswax.

ANG BALANGHAI

Ang balanghai ay isa sa mga uri ng bangkang ginawa ng mga sinaunang Filipino. Ito ay yari sa tabi-tabing tabla na binigkis ng bangyasang kahoy. May hugis na pabilog ang sahig, pinatatakbo ito ng layag at ibinabaling ng timon. Ang balanghai ay karaniwang ginagamit sa pagbibuyahe ng mga bagahe.

Bago pa dumating ang mga Kastila, ang mga sinaunang Filipino, lalo na ang mga taga-Butuan, ay nakikipagkalakalan na sa mga karatig-isla at sa mga bansang kasing-layo ng Tsina na itinuring na mahalagang katuwang sa pangangalakal. Kapalit ng perlas, bahayan ng pawikan, matitigas at mababangong mga kahoy, at dagta ng bubuyog, kinakalakal ng mga Sino ang mga abaloryong bubog, mga metal na gamit at porselana.

SAILING TO DESTINY

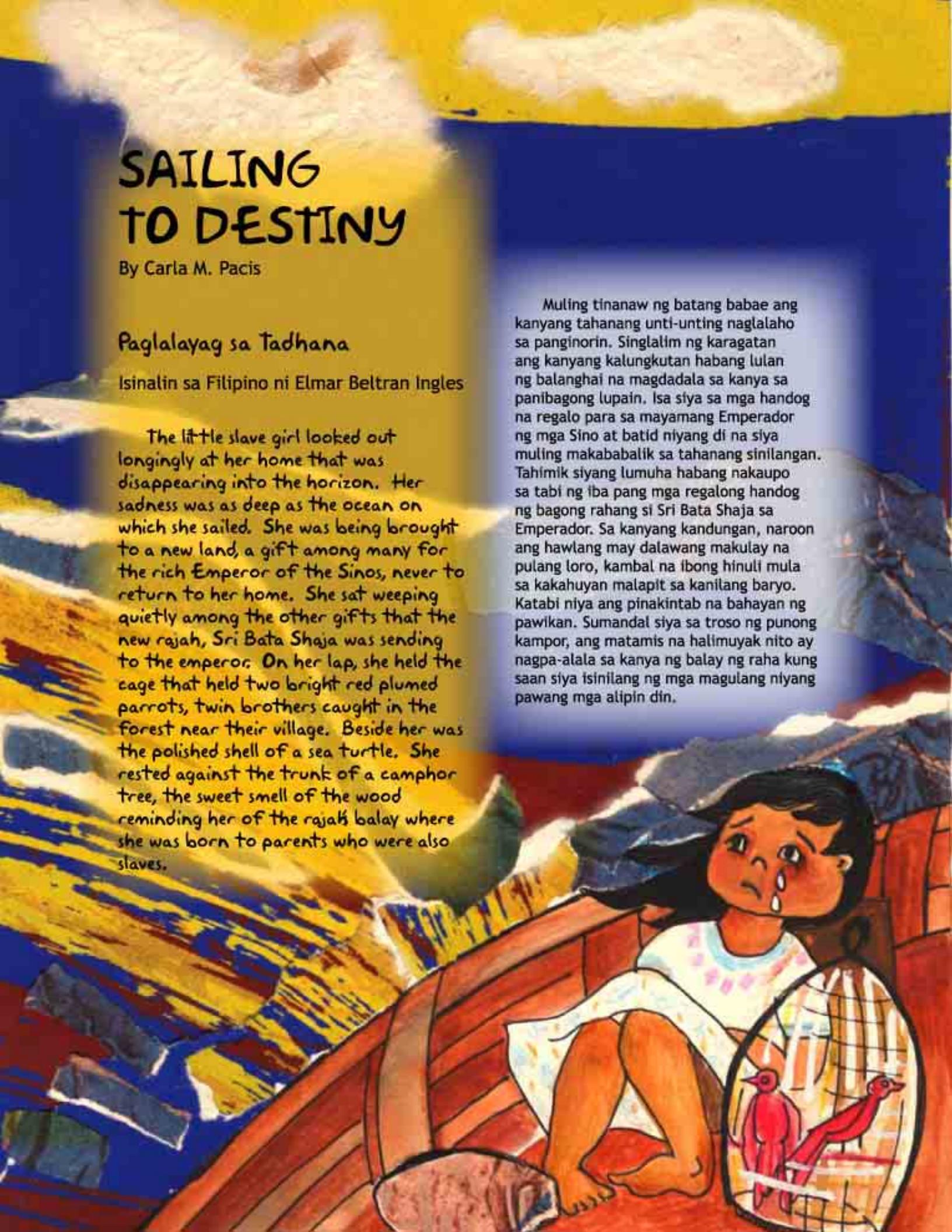
By Carla M. Pacis

Paglalayag sa Tadhana

Isinalin sa Filipino ni Elmar Beltran Ingles

The little slave girl looked out longingly at her home that was disappearing into the horizon. Her sadness was as deep as the ocean on which she sailed. She was being brought to a new land, a gift among many for the rich Emperor of the Sinos, never to return to her home. She sat weeping quietly among the other gifts that the new rajah, Sri Bata Shaja was sending to the emperor. On her lap, she held the cage that held two bright red plumed parrots, twin brothers caught in the forest near their village. Beside her was the polished shell of a sea turtle. She rested against the trunk of a camphor tree, the sweet smell of the wood reminding her of the rajah's balay where she was born to parents who were also slaves.

Muling tinanaw ng batang babae ang kanyang tahanang unti-unting naglalaho sa panginorin. Singlalim ng karagatan ang kanyang kalungkutan habang lulan ng balanghai na magdadala sa kanya sa panibagong lupain. Isa siya sa mga handog na regalo para sa mayamang Emperador ng mga Sino at batid niyang di na siya muling makababalik sa tahanang sinilangan. Tahimik siyang lumuha habang nakaupo sa tabi ng iba pang mga regalong handog ng bagong rahang si Sri Bata Shaja sa Emperador. Sa kanyang kandungan, neroon ang hawlang may dalawang makulay na pulang loro, kambal na ibong hinuli mula sa kakahuyan malapit sa kanilang baryo. Katabi niya ang pinakintab na bahayan ng pawikan. Sumandal siya sa troso ng punong kampor, ang matamis na halimuyak nito ay nagpa-alala sa kanya ng balay ng raha kung saan siya isinilang ng mga magulang niyang pawang mga alipin din.

The weather was excellent for sailing, a good omen that this embassy to the great kingdom of Sino would be successful. The gentle rocking of the balanghai and the chatter of the rajah's envoy Li Gan Xie and his entourage calmed her and she eventually fell asleep on the sacks of garlic cloves, more gifts to the envoy. The more important gift was with the envoy; a gold tablet that commemorated this very important embassy.

After many days of sailing, the balanghai finally reached the land of the Sinos. Everyone clambered off the boat, eager to be back on land. The little slave girl carried the parrots as she walked behind the envoy Li Gan Xie.

The palace of the Emperor of Sino was magnificent. Even the envoy looked around him in awe. The emperor himself sat in a grand throne dressed in splendid, silk robes and accepted the gifts from Raja Sri Bata Shaja. The little slave girl wept copious tears as she was led away to live with the other slaves of the emperor. She would miss the twin parrots with who she had shared so much. At night, when everyone except a few sailors and the rudder man was asleep on the balanghai and the vastness of the night sky and the dark sea frightened her, she would speak to them of the baby brother who loved to play with her long, black hair of her mother who told her wonderful stories and of her father who helped build this boat of lawaan.

Nakikiayon ang magandang panahon sa paglalayag, nagbabadya ng matagumpay na pagsisimula ng itatayong embahada sa Sino. Sa banayad na indayog ng balanghai at kuwentuhan ng kinatawan ng rahan si Li Gan Xie at ng mga tauhan nito, nakatulog ang batang babae sa ibabaw ng mga sako ng bawang na kabilang sa mga handog. Ang pinakamahalaga sa mga handog, ang gintong tableta na magsisilbing ala-alang pananda sa napakahalagang embahada, ay nasa pag-iingat ng kinatawan.

Matapos ang maraming araw ng paglalayag, sa wakas ay narating ng balanghai ang lupain ng mga Sino. Lahat ay nagtalunan sa bangka, sabik na muling yumapak sa lupa. Bitbit ng munting batang babae ang hawla ng mga loro habang lumalakad sa likod ng kinatawan si Li Gan Xie.

Mariwasa ang palasyo ng Emperador. Maging ang kinatawan ay manghang nagmasid sa paligid. Nakaupo sa isang malaking trono ang Emperador na nakabihis ng magarang sedang roba. Tinanggap nito ang mga handog ni Raha Sri Bata Shaja mula sa kinatawan. Muling tumangis ang munting batang babae habang inaakay siya palayo upang mamuhay kasama ng iba pang alipin ng Emperador. Nalulumbay siya sa pagkawalay sa mga lorong matagal na nakapiling. Sa mga gabi ng paglalayag, habang ilang tripulante at ang taga-timon na lang ang di natutulog sa balanghai, at natatakot siya sa madilim na kalawakan at karagatan, nasanay na siyang kausapin ang mga loro. Ikinukuwento niya sa mga ito ang nakahiligang paglalaro ng kapatid na batang lalaki sa kanyang mahabang buhok, pati na ang magagandang kuwento ng kanyang ina at ang tungkol sa kanyang amang tumulong sa pagyari ng balanghai na sinasakyayan mula sa kahoy ng puno ng lawaan.

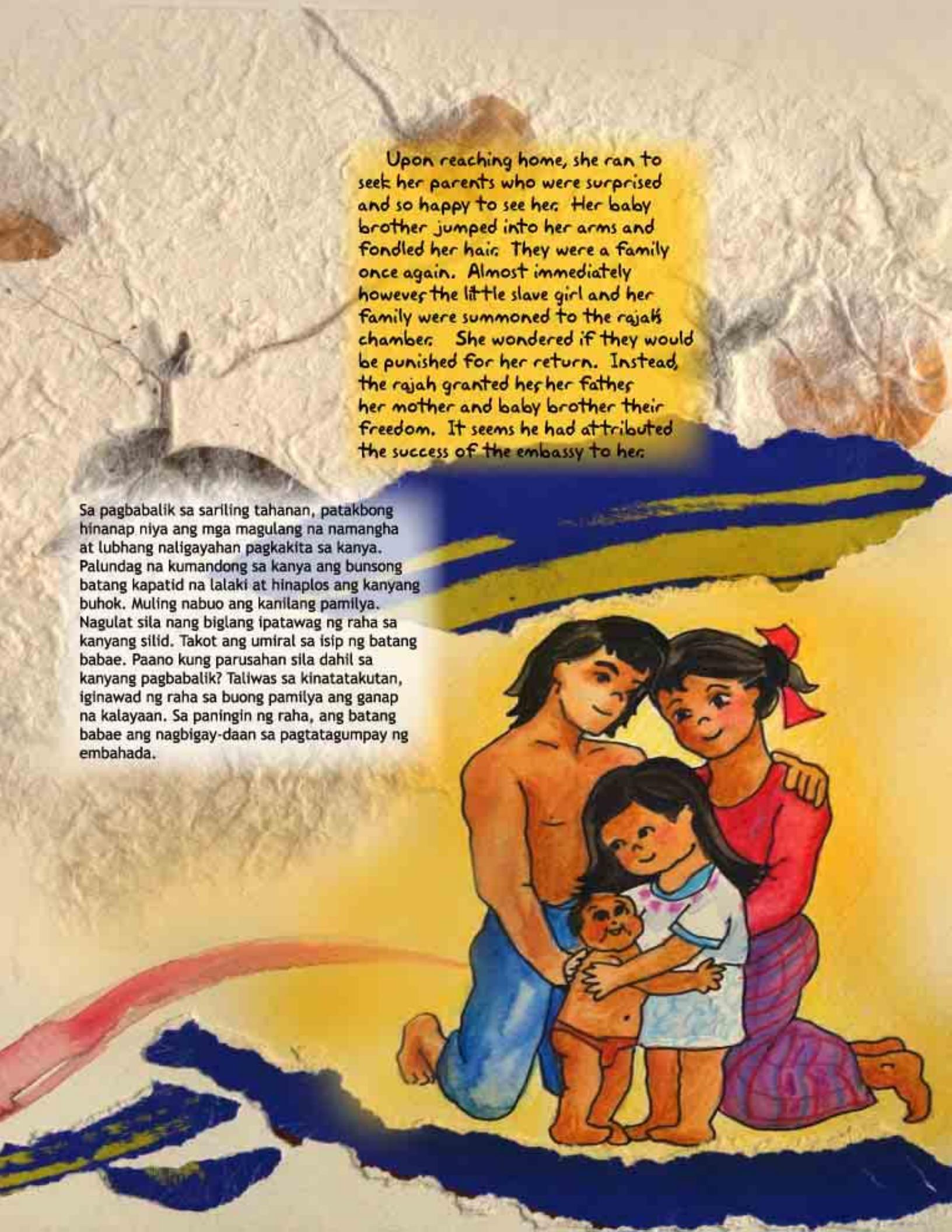
For six long months, the little slave girl lived among the Sino slave who treated her well. She had begun to learn their strange language and customs. She missed her family very much but was resigned to the fact that she would never see them again.

It was with great surprise then when she was summoned by the emperor and ordered to go back with the envoy Li Gan Xie who was returning with great news. The Emperor felt the little slave girl would be miserable in this new land but he had also granted the kingdom of Rajah Sri Bata Shaja the right to trade with the kingdom of the Sinos. This meant nothing to the young slave girl who was only too happy to be going home.

Sa loob ng anim na mahahabang buwan, nakipamuhay ang batang babae sa piling ng mga Sinong umaruga sa kanya. Natutunan niya ang kanilang kakaibang wika at kaugalian. Nangungulila pa rin siya sa kanyang pamilya kahit alam niyang di na mali sila magkikita kailanman.

Kaya laking pagkagulat niya nang isang araw ay ipatawag siya ng Emperador at inutusang bumalik sa pinanggalingang lupain kasama ang kinatawang si Li Gan Xie na may dalang mahalagang balita. Batid ng Emperador na magiging malungkot ang batang babae bilang alipin sa bagong lupain kung kaya minarapat niyang pabalikin ito. Pinahintulutan din niya ang kaharian ni Raha Sri Bata Shaja na makipagkalakalan sa mga Sino. Di alintana ng batang babae ang mahalagang balita dahil sa kasabikang makauwi.

Upon reaching home, she ran to seek her parents who were surprised and so happy to see her. Her baby brother jumped into her arms and fondled her hair. They were a family once again. Almost immediately however the little slave girl and her family were summoned to the rajah's chamber. She wondered if they would be punished for her return. Instead, the rajah granted her her father, her mother and baby brother their freedom. It seems he had attributed the success of the embassy to her.

Sa pagbabalik sa sariling tahanan, patakong hinanap niya ang mga magulang na namangha at lubhang naligayahan pagkakita sa kanya. Palundag na kumandong sa kanya ang bunsong batang kapatid na lalaki at hinaplos ang kanyang buhok. Muling nabuo ang kanilang pamilya. Nagulat sila nang biglang ipatawag ng raha sa kanyang silid. Takot ang umiral sa isip ng batang babae. Paano kung parusahan sila dahil sa kanyang pagbabalik? Taliwas sa kinatatakutan, iginawad ng raha sa buong pamilya ang ganap na kalayaan. Sa paningin ng raha, ang batang babae ang nagbigay-daan sa pagtatagumpay ng embahada.

CORDILLERA MUMMIES

Two Cordillera provinces in Northern Luzon have buried, or rather hidden very important treasures that are about 400 years old. The most famous sites are in Kabayan, Benguet and in Sagada, Mountain Province. Their treasure? The centuries-old mummies of ancient Igorots.

In a land where humidity is high and the climate is mostly cold and wet, it is a wonder that these ancient people were able to discover a way to preserve the bodies of their dead for many generations to come. It is believed that the bodies of the sick and dying are mummified through a

long process that involves rubbing the entire body with a decoction of medicinal plants, smoking the body for several days, and even pouring tobacco juice and stuffing a lot of salt into the body to dry the skin.

The dead is then laid in a coffin made up of hollowed pine logs with a lid. The body is placed in fetal position.

Burial sites are usually deep inside remote caves or high up in crevices of limestone cliffs. Some coffins appear to be literally hanging along the steep walls of the mountainside.

Ang mga Mummy ng Cordillera

Dalawang lalawigan sa Hilagang Luzon ang nagbaon o nagtago ng kanilang napakahalagang yaman sa loob ng 400 taon. Matatagpuan ang mga ito sa Kabayan, Benguet at sa Sagada, Mountain Province. Ang kanilang yaman? Ang mga edadsiglong mummy ng sinaunang Igorot.

Sa lupaiing mataas ang nilalaman ng hamog sa hangin at ang klima ay laging basa at napakalamig, kamangha-manghang natuklasan ng mga sinaunang tao sa mga lugar na ito ang pamamaraan ng pagpapanatili sa mga katawan ng mga namayapa sa loob ng maraming salintlahi. Pinaniniwalaang nagagawa ito sa pamamagitan ng mahabang proseso ng pagpapahid sa buong

katawan ng katas ng mga halamang-gamot, pagpapausok dito sa loob ng maraming araw, pagbubuhos ng katas ng tabako at pagpapalaman ng maraming asin sa loob ng katawan upang matuyo ang balat.

Iniilalagay ang patay sa kabaong na yari sa basyong traso ng pino na may siwang. Isinisilid ang katawan ayon sa posisyon ng isang di pa ipinapanganak sa sanggol.

Ang mga libingen ay karaniwang nasa kaloob-looban ng malalayong kuweba o sa mga siwang ng batong-apog sa mga bangin. Ang ilang kabaong ay waring nakabitin lamang sa matatarik na gilid ng kabundukan.

A PLACE FOR APO ANNO

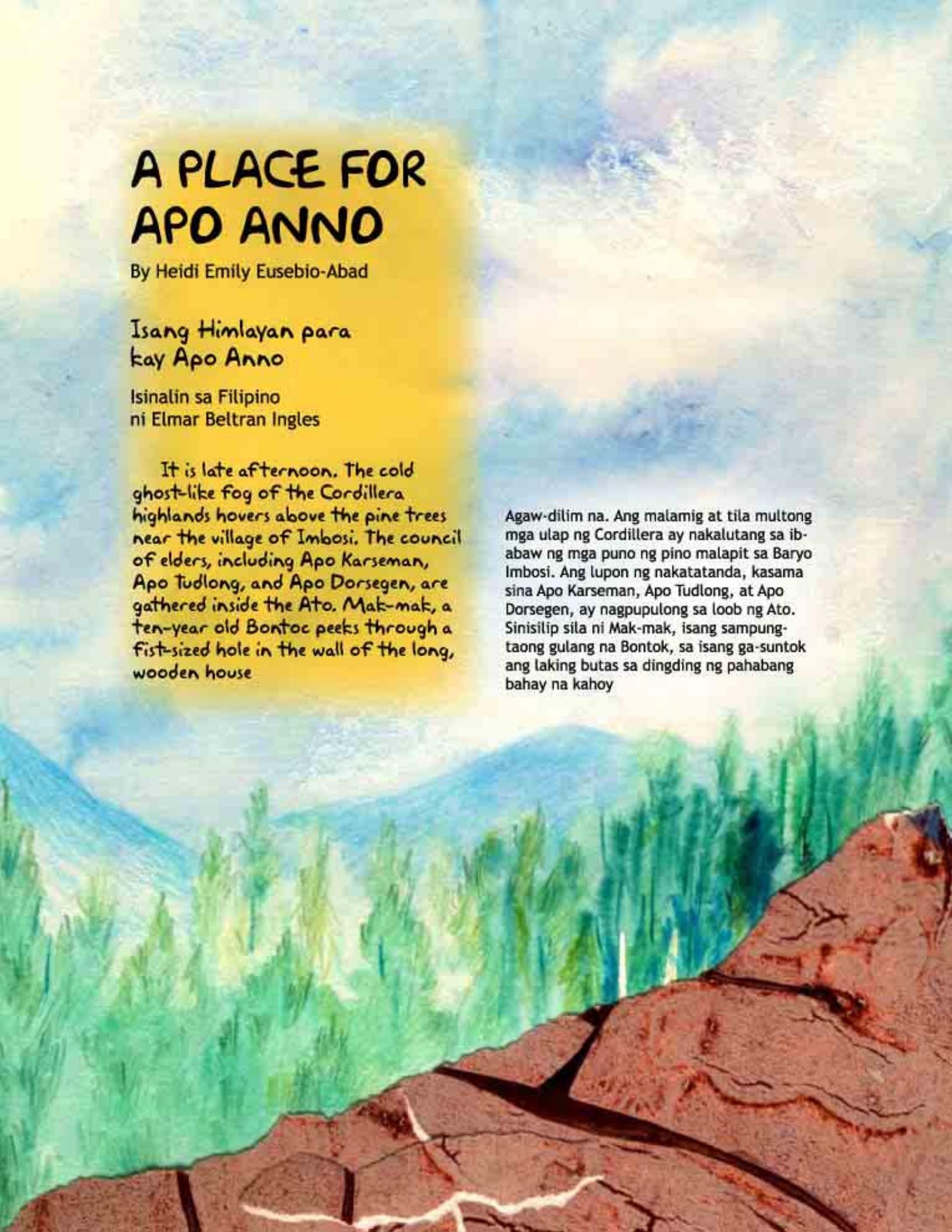
By Heidi Emily Eusebio-Abad

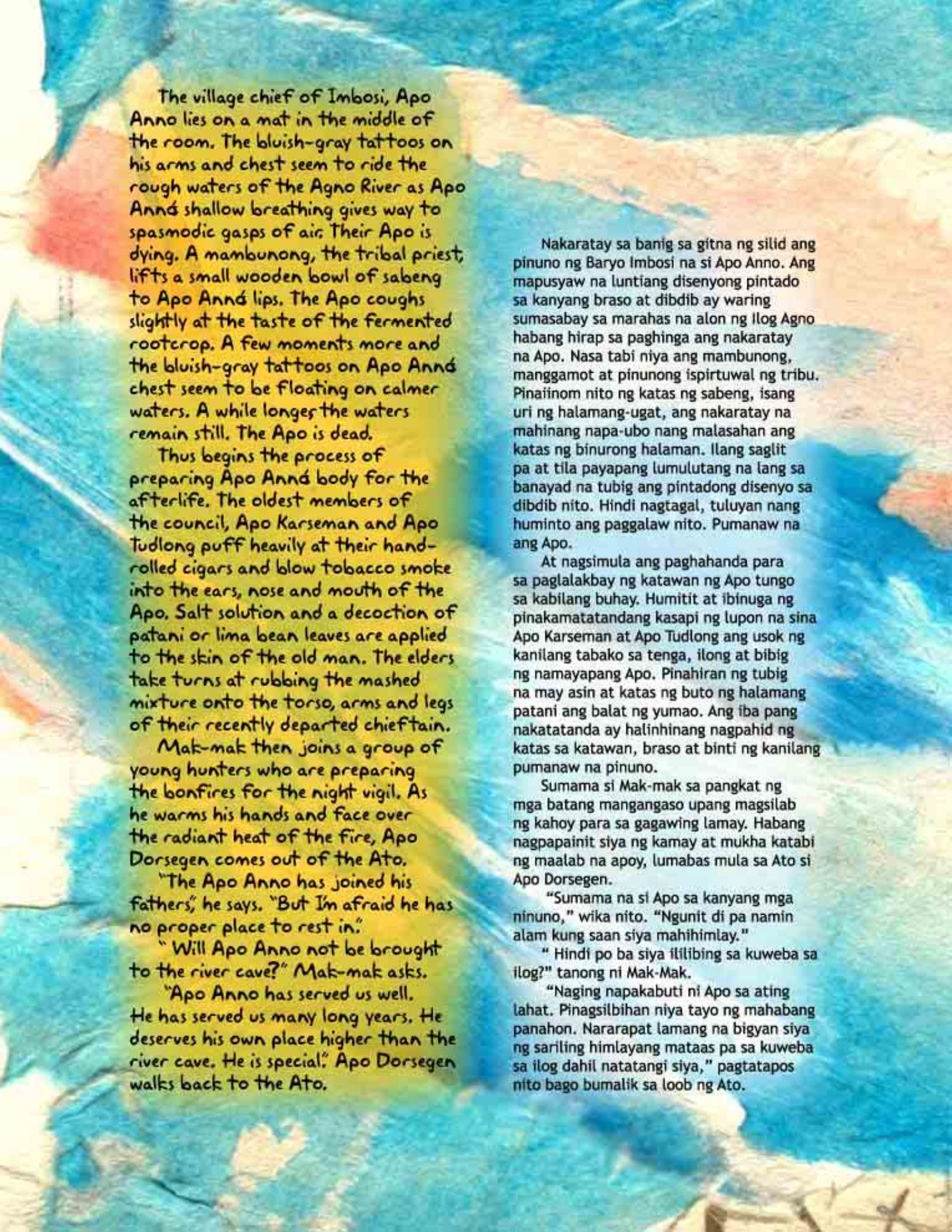
*Isang Himlayan para
kay Apo Anno*

Isinalin sa Filipino
ni Elmar Beltran Ingles

It is late afternoon. The cold ghost-like fog of the Cordillera highlands hovers above the pine trees near the village of Imbosi. The council of elders, including Apo Karseman, Apo Tudlong, and Apo Dorsegen, are gathered inside the Ato. Mak-mak, a ten-year old Bontoc peeks through a fist-sized hole in the wall of the long, wooden house.

Agaw-dilim na. Ang malamig at tila multong mga ulap ng Cordillera ay nakalutang sa ibabaw ng mga puno ng pino malapit sa Baryo Imbosi. Ang lupon ng nakatatanda, kasama sina Apo Karseman, Apo Tudlong, at Apo Dorsegen, ay nagpupulong sa loob ng Ato. Sinisilip sila ni Mak-mak, isang sampung-taong gulang na Bontok, sa isang ga-suntok ang laking butas sa dingding ng pahabang bahay na kahoy.

The village chief of Imbosi, Apo Anno lies on a mat in the middle of the room. The bluish-gray tattoos on his arms and chest seem to ride the rough waters of the Agno River as Apo Anno's shallow breathing gives way to spasmodic gasps of air. Their Apo is dying. A mambunong, the tribal priest, lifts a small wooden bowl of sabeng to Apo Anno's lips. The Apo coughs slightly at the taste of the fermented rootcrop. A few moments more and the bluish-gray tattoos on Apo Anno's chest seem to be floating on calmer waters. A while longer the waters remain still. The Apo is dead.

Thus begins the process of preparing Apo Anno's body for the afterlife. The oldest members of the council, Apo Karseman and Apo Tudlong puff heavily at their hand-rolled cigars and blow tobacco smoke into the ears, nose and mouth of the Apo. Salt solution and a decoction of patani or lima bean leaves are applied to the skin of the old man. The elders take turns at rubbing the mashed mixture onto the torso, arms and legs of their recently departed chieftain.

Mak-mak then joins a group of young hunters who are preparing the bonfires for the night vigil. As he warms his hands and face over the radiant heat of the fire, Apo Dorsegen comes out of the Ato.

"The Apo Anno has joined his fathers," he says. "But I'm afraid he has no proper place to rest in."

"Will Apo Anno not be brought to the river cave?" Mak-mak asks.

"Apo Anno has served us well. He has served us many long years. He deserves his own place higher than the river cave. He is special." Apo Dorsegen walks back to the Ato.

Nakaratay sa banig sa gitna ng silid ang pinuno ng Baryo Imbosi na si Apo Anno. Ang mapusyaw na luntiang disenyo pintado sa kanyang braso at dibdib ay waring sumasabay sa marahas na alon ng Ilog Agno habang hirap sa paghinga ang nakaratay na Apo. Nasa tabi niya ang mambunong, manggamot at pinunong ispirituwal ng tribu. Pinaiinom nito ng katas ng sabeng, isang uri ng halamang-ugat, ang nakaratay na mahinang napa-ubo nang malasahan ang katas ng binurong halaman. Ilang saglit pa at tila payapang lumulutang na lang sa banayad na tubig ang pintadong disenyo sa dibdib nito. Hindi nagtagal, tuluyan nang huminto ang paggalaw nito. Pumanaw na ang Apo.

At nagsimula ang paghahanda para sa paglalakbay ng katawan ng Apo tungo sa kabilang buhay. Humitit at ibinuga ng pinakamatatandang kasapi ng lupon na sina Apo Karseman at Apo Tudlong ang usok ng kanilang tabako sa tenga, ilong at bibig ng namayapang Apo. Pinahiran ng tubig na may asin at katas ng buto ng halamang patani ang balat ng yumao. Ang iba pang nakatatanda ay halinhinang nagpahid ng katas sa katawan, braso at binti ng kanilang pumanaw na pinuno.

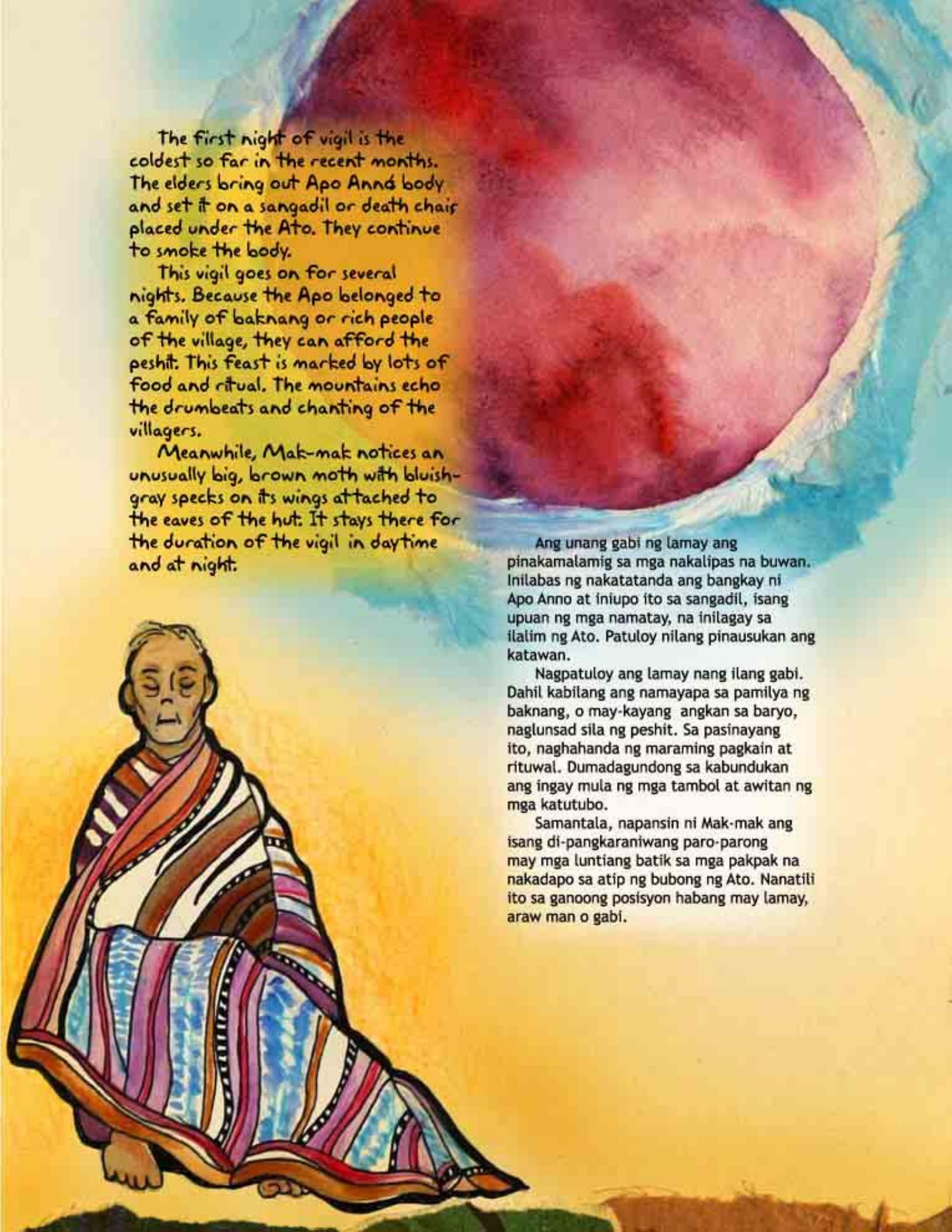
Sumama si Mak-mak sa pangkat ng mga batang mangangaso upang magsilab ng kahoy para sa gagawing lamay. Habang nagpapainit siya ng kamay at mukha katabi ng maalab na apoy, lumabas mula sa Ato si Apo Dorsegen.

"Sumama na si Apo sa kanyang mga ninuno," wika nito. "Ngunit di pa namin alam kung saan siya mahihimlay."

"Hindi po ba siya ililibing sa kuweba sa ilog?" tanong ni Mak-Mak.

"Naging napakabuti ni Apo sa ating lahat. Pinagsilbihan niya tayo ng mahabang panahon. Nararapat lamang na bigyan siya ng sariling himlayang mataas pa sa kuweba sa ilog dahil natatangi siya," pagtatapos nito bago bumalik sa loob ng Ato.

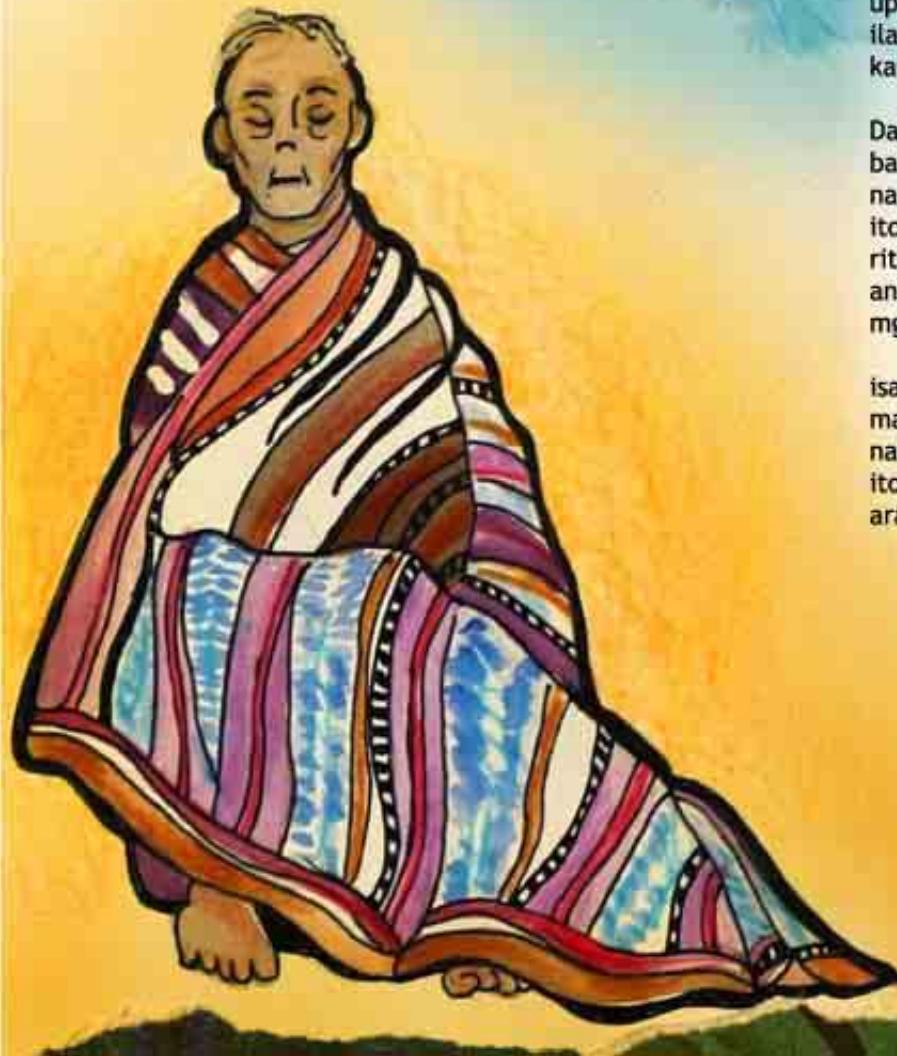

The first night of vigil is the coldest so far in the recent months. The elders bring out Apo Anna's body and set it on a sangadil or death chair placed under the Ato. They continue to smoke the body.

This vigil goes on for several nights. Because the Apo belonged to a family of baknang or rich people of the village, they can afford the peshit. This feast is marked by lots of food and ritual. The mountains echo the drumbeats and chanting of the villagers.

Meanwhile, Mak-mak notices an unusually big, brown moth with bluish-gray specks on its wings attached to the eaves of the hut. It stays there for the duration of the vigil in daytime and at night.

Ang unang gabi ng lamay ang pinakamalamig sa mga nakalipas na buwan. Inilabas ng nakatatanda ang bangkay ni Apo Anno at iniupo ito sa sangadil, isang upuan ng mga namatay, na inilagay sa ilalim ng Ato. Patuloy nilang pinausukan ang katawan.

Nagpatuloy ang lamay nang ilang gabi. Dahil kabilang ang namayapa sa pamilya ng baknang, o may-kayang angkan sa baryo, naglunsad sila ng peshit. Sa pasinayang ito, naghahanda ng maraming pagkain at ritwal. Dumadagundong sa kabundukan ang ingay mula ng mga tambol at awitan ng mga katutubo.

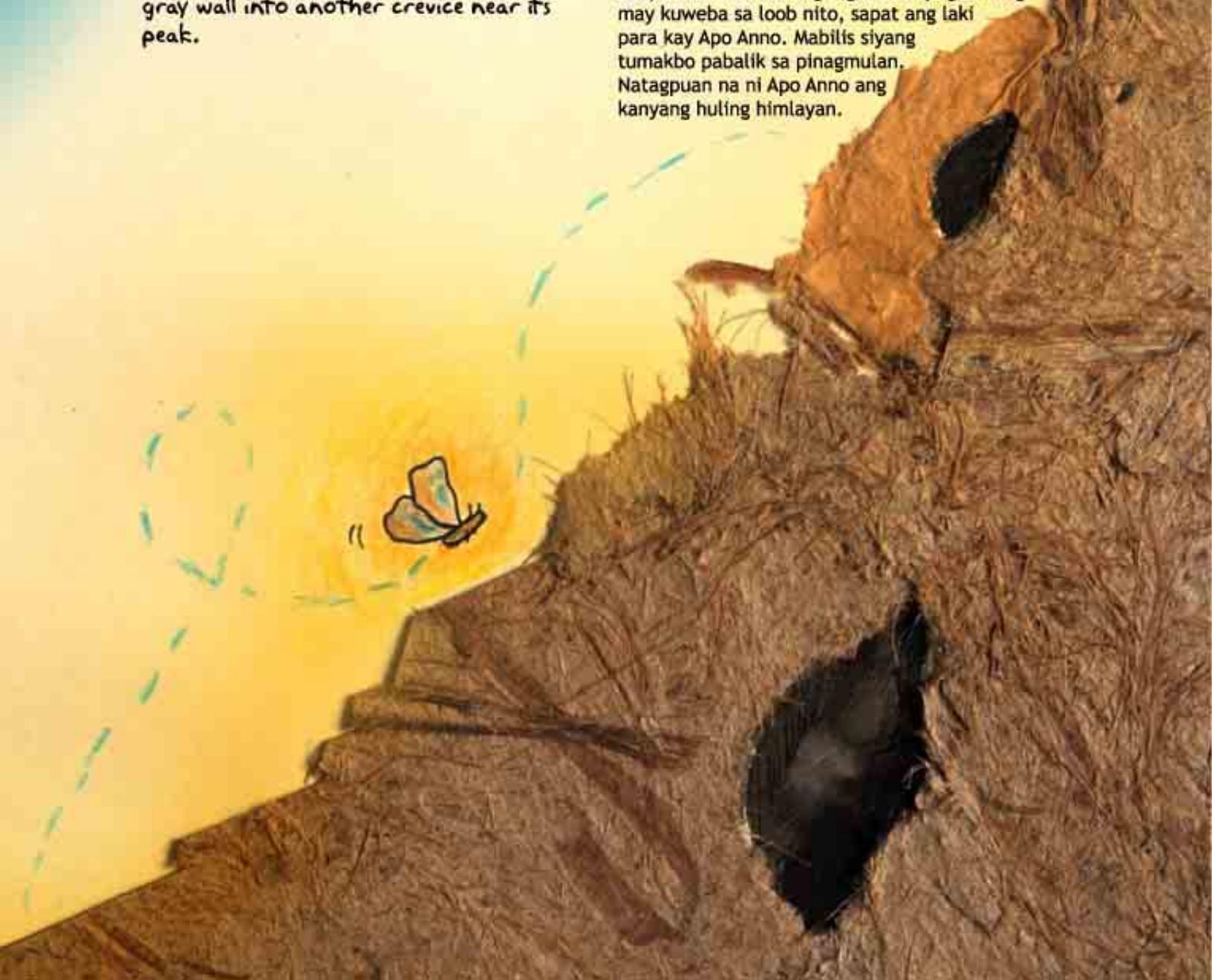
Samantala, napansin ni Mak-mak ang isang di-pangkaraniwang paro-parong may mga luntiang batik sa mga pakpak na nakadapo sa atip ng bubong ng Ato. Nanatili ito sa ganoong posisyon habang may lamay, araw man o gabi.

By the seventh morning, Mak-mak sets out into the forest to gather more wood for the bonfires. He stops to pick up a pinecone that had been bleached white by sun and rain. As he straightens up, a big, brown moth with bluish-gray specks flutters over his head then flies up the path, deeper into the forest.

The boy hurries to catch up with it. Before long, the moth leads him out of the forest and right into a tall, solid wall of limestone. He sees the moth fly down into a deep crevice about as wide as three arm-spans. Suddenly, the moth darts out again of this black mouth in the ground and flies up, alongside the gray wall into another crevice near its peak.

Sa ika-pitong umaga, nagtungo si Mak-mak sa kagubatan upang mangahoy para sa silab ng apoy. Himinto siya sa paglalakad upang pulutin ang tubo ng pino na namuti na sa pagkakabilad sa araw at pagkababad sa ulan. Pagtayo niya, isang malaking paro-parong may mga luntiang batik ang lumipad sa kanyang uluhan patungo sa landas ng kakahuyan.

Nagmadaling tumakbo si Mak-mak habol ang paro-paro. Di nagtagal, nakita niya itong lumabas sa kakahuyan patungo sa isang mataas at matatag na dingding ng batong-apog. Lumipad ang paro-paro papasok sa isang malalim na siwang na kasing-lapad ng tatlong dipa. Bigla itong lumipad palabas ng kuwebang nasa ilalim ng lupa at muling lumipad pataas sa tabi ng isang abuhing dingding na bato na may pasukang malapit sa tuktok ng bundok. Sinipat ni Mak-mak ang lugar at napagtantong may kuweba sa loob nito, sapat ang laki para kay Apo Anno. Mabilis siyang tumakbo pabalik sa pinagmulan. Natagpuan na ni Apo Anno ang kanyang huling himlayan.

THE LAGUNA COPPER PLATE

The Laguna Copper Plate is the earliest written record in Philippine history. It dates back to the year 900 of the Common Era. This was some 600 years before the arrival of the Spaniards on our shores in 1521 and about 1100 years ago.

The copper plate, which is about the size of a piece of bond paper, was found at the mouth

of the Lumbang River near Laguna de Bay in 1989. The message that was embossed on the plate had words from Sanskrit, old Javanese, old Malay, and old Tagalog and was written in the ancient script of Indonesia. The inscription on the plate was a document from the Chief of Tondo that forgave a man named Namwaran and his family from a long standing debt in gold.

ANG NAKAUKIT NA KALATAS SA TANSO NG LAGUNA

Ang Nakaukit na Kalatas sa Tanso ng Laguna ang pinakamatandang nakasulat na dokumento sa kasaysayan ng Pilipinas. Tinatayang isinulat ito noong taong 900 A.D. Mahigit na 600 taon pa ito bago yumapak ang mga Kastila sa ating lupain noong 1521. Samakatuwid, mahigit na 1,100 taon na ang nakakaraan.

. Ang tanso, na halos kasinglaki lamang ng isang sulatang papel, ay natagpuan sa bunganga

ng ilog Lumbang malapit sa Laguna de Bay noong 1989. Ang mensaheng nakaukit sa kalatas ay gumamit ng mga salitang Sanskrit at pinaghalong sinaunang wika ng Java, Malay, at Tagalog na isinulat sa matandang sulatin ng Indonesia. Ito ay kasulatan mula sa Puno ng Tundun (ngayon ay Tondo) na nagpapatawad kay Namwaran at buong pamilya nito mula sa isang matagal na pagkakautang ng ginto.

PRICELESS WORDS

By Carla M. Pacis

Walang Kasinghalagang Mga Salita

Isinalin sa Filipino
ni Elmar Beltran Ingles

The Lady Angkatan and her brother Bukah stood nervously before Jeyadewa, Lord Minister of Pailah. From the copper plate Lord Jeyadewa held, he read the following words...

Kinakabahang nakatayo sa harap ni Jayadewa, Punong Kagawad ng Pailah, ang magkapatid na Dayang Angkatan at Bukah. Mula sa hawak na kalatas na iniukit sa tanso, binasa ni Jayadewa ang nakasulat:

Long Live! Year of Saka 822, month of Waisakha, according to astronomy. The fourth day of the waning moon, Monday. On this occasion, Lady Angkatan and her brother whose name is Bukah, the children of the Honorable Namwaran, were a document of complete pardon from the Commander in Chief of Tundun, represented by the Lord Minister of Pailah, Jayadewa.

Mabuhay! Taóng Siyaka 822, buwán ng Waisaka, ayon sa aghámtalā. Ang ikaapat na araw ng pagliit ng buwán, Lunes. Sa pagkakátaóng itó, si Dayang Angkatán sampū ng kaniyáng kapatid na nagngangalang Buka, na mga anák ng Kagalang-galang na si Namwarán, ay ginawaran ng isáng kasulatan ng lubós na kapatawarán mulâ sa Punong Pangkalahatan sa Tundún sa pagtawán ng Punong Kagawad ng Pailáh na si Jayadewa.

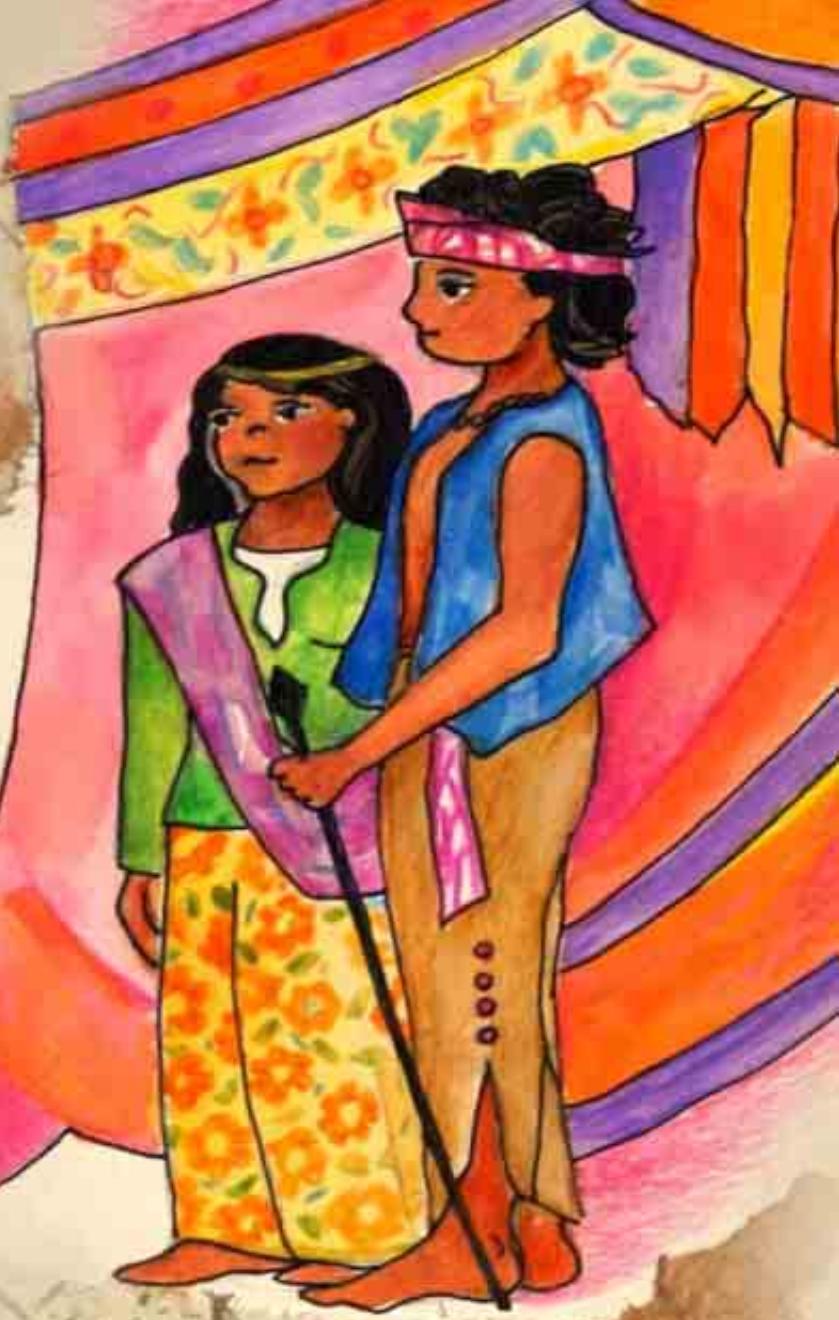
Sa atas na itó, sa pamamagitan ng Tagasulat, ang Kagalang-galang na si Namwarán ay pinatawad na sa lahat at inalpasán sa kaniyáng utang at kaniyáng mga náhuling kabayarán na 1 katī at 8 suwarna sa harapán ng Kagalang-galang na Punong Kagawad ng Puliran na si Ka Sumurán, sa kapangyarihan ng Kagalang-galang na Punong Kagawad ng Pailáh.

By this order through the scribe, the Honorable Namwaran has been forgiven of all and is released from his debts and arrears of 1 kati and 8 suwarna before the Honorable Lord Minister of Puliran, Ka Sumuran by the authority of the Lord Minister of Pailah.

Lord Jeyadewa continued to read what was written on the document but Bukah was no longer listening. He could not believe what he had just heard. His sister and the rest of their family had been released from their father Namwaran's debt. They would no longer be slaves!

Sa atas na itó, sa pamamagitan ng Tagasulat, ang Kagalang-galang na si Namwarán ay pinatawad na sa lahát at inalpasán sa kaniyáng utang at kaniyáng mga náhuling kabayarán na 1 katí at 8 suwarna sa harapán ng Kagalang-galang na Punong Kagawad ng Puliran na si Ka Sumurán, sa kapangyarihan ng Kagalang-galang na Punong Kagawad ng Pailáh.

Patuloy na binasa ni Jeyadewa ang nakasaad sa kalatas ngunit di na naririnig ni Bukah ang binibigkas na mga salita. Hindi siya makapaniwala sa naunang narinig. Ang kapatid na babae at ang buong pamilya nila ay pinatatawad mula sa pagkakautang ng kanilang amang si Namwaran. Nagwakas na ang mga araw ng pagiging alipin!

Lord Jeyadewa no longer spoke and was handing Bukah the copper plate he had read from. Bukah received the plate and stared at the clearly embossed words. He passed his fingers over them several times. He read them again. These were the most important words he had ever read. He wished his father had lived long enough to witness this event. His debt had been repaid and Bukah was responsible for the repayment. He had proven himself a brave and worthy warrior at the last slave raid where he had killed several warriors of the enemy. Many times, he thought he would die in battle but Inaginid, the god of war thought he should live. And now, he knew why. The copper plate he held tightly in his hands was more priceless than any victory in battle.

Natapos sa pagbabasa si Jeyadewa at iniabot kay Bukah ang kalatas na inukit sa tanso. Tinanggap ito ni Bukah at tulalang tinitigan ang mga nakaukit na salita. Ilang beses niyang sinalat ang mga salita at muling binasa sa isip ang kalatas. Ito ang pinakamahahalagang salitang nabasa niya. Naisip niyang sana'y buhay pa ang Ama upang saksihan ang kaganapang ito. Nabayaran ang pagkakautang ng Ama, at si Bukah ang nagbayad nito. Pinatunayan niya ang sariling katapangan at pagiging mahusay na mandirigma sa huling pagsalakay ng mga kaaway kung saan napatay niya ang ilang mandirigma mula sa kabilang panig. Sa mga nakaraang pakikidigma, akala niya'y mamamatay siya sa pakikipaglaban. Ngunit minarapat ni Inaginid, ang diyos ng digma, na mabuhay siya. At ngayon alam na niya kung bakit. Ang tansong kalatas na hawak niya ngayon ay mas mahalaga kaysa anumang tagumpay sa pakikidigma.

ABACA “IKAT” WEAVING

Abaca cloth weaving using the “ikat” method is common in Eastern Mindanao. This tradition of dye-resist patterning involves tying and dyeing the abaca fiber threads to create patterns before the actual weaving is done.

The dyes come from different plants and trees. The tagum plant and the bark of the lamud tree make a black dye. Red comes from the keleluza plant. Yellow is from turmeric root.

Actual weaving can be done using a backstrap loom or the sigaan, a bench-like frame made of bamboo. The abaca textile is called t’nalak by the T’boli, dagmay by the Mandaya, inabal by the Bagobo, inabu by the Manobo, mabuel by the B’laan, and habulan by the Higaonon. Common designs are geometric patterns, lizards, flowers, butterflies and plants.

IKAT: ANG PAGHABI NG ABAKA

Ang paghabi ng tela mula sa abaka sa pamamaraang ikat ay laganap sa Silangang Mindanao. Ang tradisyon ng paghahabi gamit ang kinulayang simulid ay ginagawa sa pamamagitan ng pagtatali at pagkukulay ng abaka upang makalikha ng mga disenyo bago pa man simulan ang paghahabi.

Ang mga pangkulay ay galing sa ibat-ibang halaman at puno. Ang halamang tagum at ang balat ng punong lamud ay pinanggagalingan ng itim na pangkulay. Ang pulang pangkulay ay galing sa halamang keleluza. At ang dilaw ay mula sa dilaw na luya.

Ang paghabi ay maaaring gawin gamit ang panglikod na lonang tinatawag na sigaan, isang mala-upuang balangkas na yari sa kawayan. Ang telang abaka ay tinatawag na t’nalak ng mga T’boli, dagmay ng mga Mandaya, inabal ng mga Bagobo, inabu ng mga Manobo, mabuel ng mga B’laan, at habulan ng mga Higaonon. Ilan sa mga simpleng disenyo ang ibat-ibang anyo o hugis, butiki, bulaklak, paro-paro at halaman.

BUTTERFLIES AND GRAIN

By Heidi Emily Eusebio-Abad

Mga Paro-paro at Butil

Isinalin sa Filipino
ni Elmar Beltran Ingles

Three generations of T'boli women live in a long, wooden house on stilts by the shore of Lake Sebu. The mother prepares to go on a journey to a village across the lake.

"I will come back as soon as your older sister is strong enough to take care of her baby," the mother tells her ten-year old girl.

"But I want to go with you," the girl pleads.

"Mai Wanen, you must stay with Be' Luming," the mother says. "Your grandmother is near blind." Then the mother walks away to start her journey on a rainy August morning.

Mai Wanen stares at a crawling caterpillar on the ground. She refuses to watch her mother leave but she hears the jingle of the small brass bells on her mother's necklaces and the swishing of her thalak skirt.

Tatlong henerasyon ng mga kababaihang T'boli ang nakatira sa isang pahabang bahay na kahoy na nakatirik sa Lawa ng Sebu. Naghahanda ang Ina upang maglakbay patungo sa baryo sa kabila ng lawa.

"Babalik ako kapag malakas na ang Ate mo para alagaan ang kanyang sanggol," wika ng Ina sa anak na babaeng sumpung-taong gulang.

"Ngunit gusto ko pong sumama sa paglalakbay ninyo," pagmamakaawa ng bata.

"Mai Wanen, samahan mo na lang si Be' Luming dito," wika ng Ina. "Halos hindi na makakita ang iyong Lola." At humayo sa paglalakbay ang Ina sa gitna ng maulang umaga ng Agosto.

Pinagmasdan ni Mai Wanen ang gumagapang na uod sa lupa. Ayaw niyang tingnan ang papalayong Ina kahit naririnig pa niya ang kalansing ng malililiit na kampanang tanso sa kuwintas nito at ang pagkislot ng damit nitong yari sa t'nalak.

"Mai," an old woman calls out.
The girl runs to their wooden house and
climbers up the bamboo stairs. She sees
her grandmother seated on the floor, legs
fully stretched out in front of her. She is
strapped to her loom. The backstrap hugs
her around the waist.

"She will come home. But it may take
awhile," Bé Luming says.

Mai Wanen sits beside Bé Luming. She
watches her grandmother smoothen out
the warp on the loom. The long threads
of dyed red and brown abaca strips are
carefully arranged. On the farther end of
the loom, the weft mesh with the warp,
creating a geometric pattern of lines and
criss-crossing design.

"Mai," tawag ng isang matandang babae.
Patakpong umakyat sa hagdanang kawayan at
pumasok sa bahay ang batang babae. Nakita niya ang
Lolang nakaupo sa sahig, nakaunat ang mga paa sa
harap. Nakakabit siya sa kanyang lonang ginagamit
panghabi ng tela. Ang tali sa likod ay nakapalibot sa
kanyang baywang.

"Babalik din ang iyong Ina. Matatagalang nga
lamang," wika ni Be' Luming.

Tinabihan ni Mai Wanen si Be' Luming.
Pinagmasdan niya ang Lola habang sinisinop ang
sinulid na pahalang sa lona. Ang mahahabang
kinulayang pulang sinulid at kayumangging hibla ng
abaka ay maingat na isinaayos. Sa dakong dulo ng
lona, lumilitikha ng sala-salabat na hugis at anyo ang
mga hinabing pahaba at pahalang na sinulid.

"How can you see what you are doing?" Mai Wanen asks. "You are nearly blind."

"I see the cloth's design even before I sit down to weave," Be' Luming answers. "The weaver first dreams it before she makes it."

"Teach me the ikat," the girl says.

Every afternoon, for many days, grandmother and child would sit together. The old woman weaves and talks. The girl watches and listens.

Days stretch into weeks. Weeks into months. Mai Wanen grows more anxious about her mother's absence. To ease her worry, she decides to weave a thalak skirt for her mother. Maybe, this will draw her mother back home.

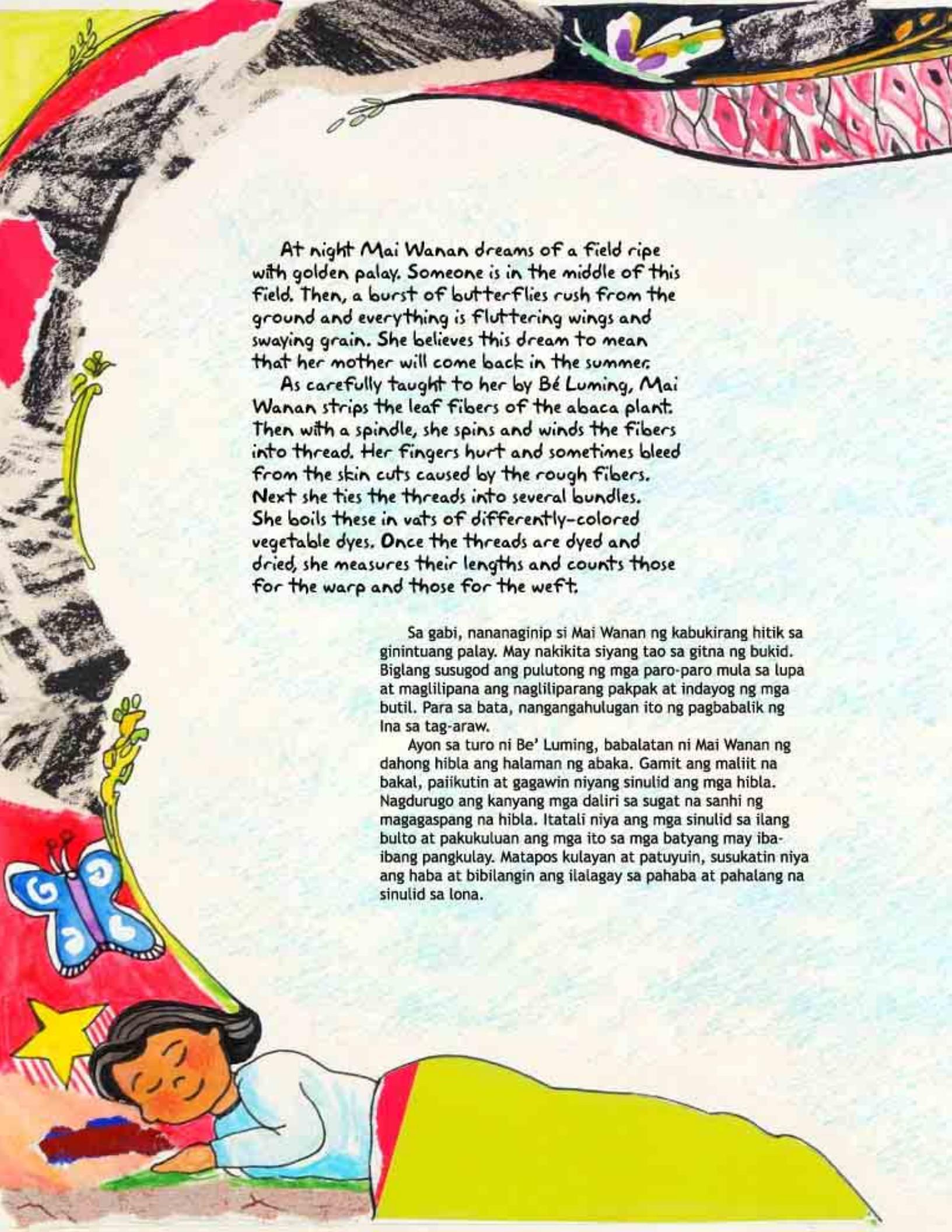
"Paano po ninyo nakikita ang hinahabi ninyo?" tanong ni Mai Wanen sa Lola. "Halos di na kayo makakita."

"Tinitingnan ko muna ang disenyo ng damit bago ako maupo upang humabi," sagot ni Be' Luming. "Nasa gunita at pangarap ang disenyo bago pa ito gawin."

"Turuan n'yong po ako ng paggawa ng ikat," sabi ng bata.

Tuwing hapon, sa loob ng maraming araw, magkatabing lumilikha ang mag-Lola. Nagsasalita habang humahabi ang Lola. Nagmamasid at nakikinig naman ang bata.

Ang mga araw ay naging linggo, at ang linggo ay naging buwan. Nababahala na si Mai Wanen sa pagkawala ng Ina. Upang maibsan ang pagkabahala, nagpasya siyang humabi ng paldang t'nalak para sa Ina. Baka sakaling mapabalik nito ang kanyang Ina.

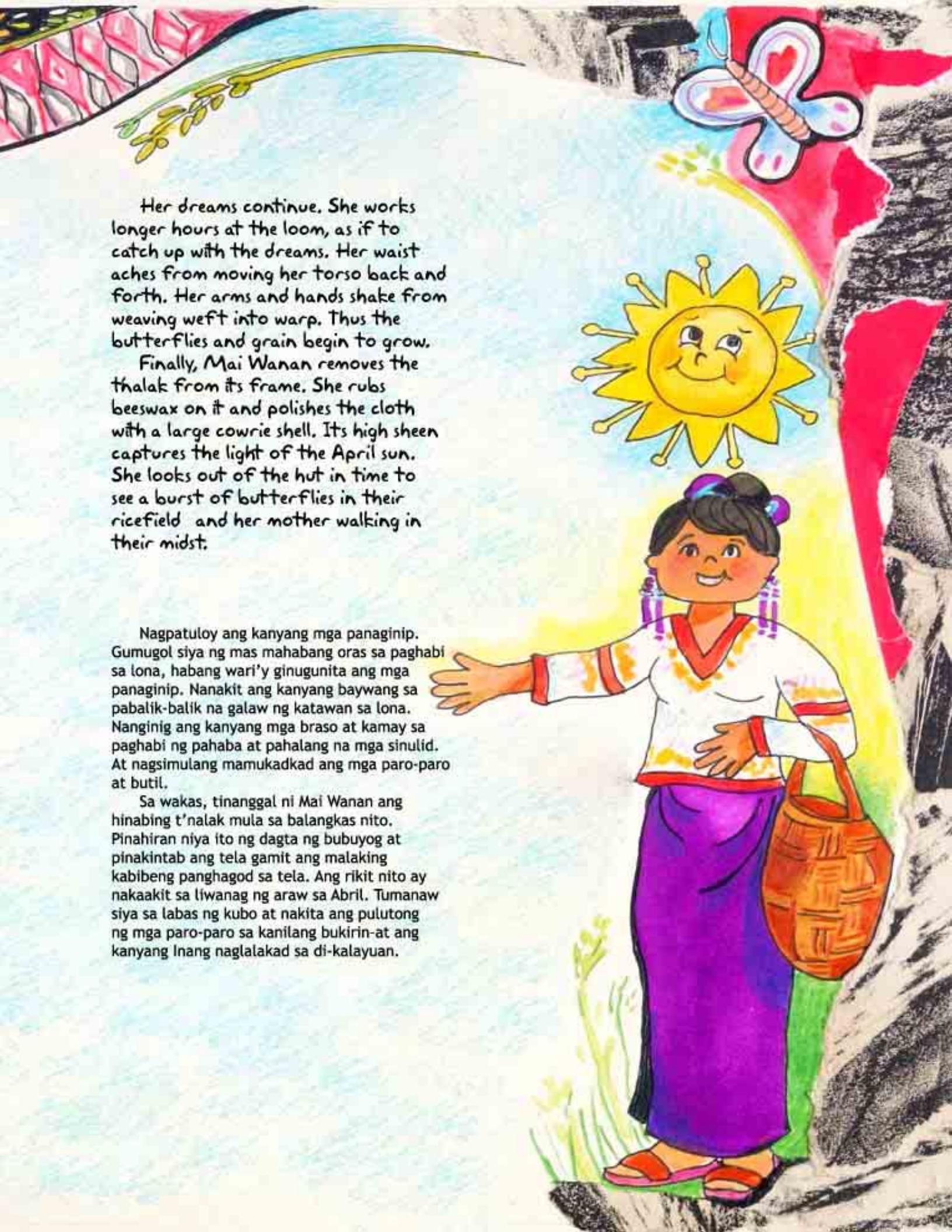

At night Mai Wanen dreams of a field ripe with golden palay. Someone is in the middle of this field. Then, a burst of butterflies rush from the ground and everything is fluttering wings and swaying grain. She believes this dream to mean that her mother will come back in the summer.

As carefully taught to her by Bé Luming, Mai Wanen strips the leaf fibers of the abaca plant. Then with a spindle, she spins and winds the fibers into thread. Her fingers hurt and sometimes bleed from the skin cuts caused by the rough fibers. Next she ties the threads into several bundles. She boils these in vats of differently-colored vegetable dyes. Once the threads are dyed and dried, she measures their lengths and counts those for the warp and those for the weft.

Sa gabi, nananaginip si Mai Wanen ng kabukirang hitik sa ginintuang palay. May nakikita siyang tao sa gitna ng bukid. Biglang susugod ang pulutong ng mga paro-paro mula sa lupa at maglilipana ang nagliliparang pakpak at indayog ng mga butil. Para sa bata, nangangahulugan ito ng pagbabalik ng Ina sa tag-araw.

Ayon sa turo ni Be' Luming, babalatan ni Mai Wanen ng dahong hibla ang halaman ng abaka. Gamit ang maliit na bakal, paikutin at gagawin niyang sinulid ang mga hibla. Nagdurugo ang kanyang mga daliri sa sugat na sanhi ng magagaspang na hibla. Itatali niya ang mga sinulid sa ilang bulto at pakukuluan ang mga ito sa mga batyang may iba-ibang pangkulay. Matapos kulayan at patuyuin, susukatin niya ang haba at bibilangin ang ilalagay sa pahaba at pahalang na sinulid sa lona.

Her dreams continue. She works longer hours at the loom, as if to catch up with the dreams. Her waist aches from moving her torso back and forth. Her arms and hands shake from weaving weft into warp. Thus the butterflies and grain begin to grow.

Finally, Mai Wanen removes the thalak from its frame. She rubs beeswax on it and polishes the cloth with a large cowrie shell. Its high sheen captures the light of the April sun. She looks out of the hut in time to see a burst of butterflies in their ricefield and her mother walking in their midst.

Nagpatuloy ang kanyang mga panuginip. Gumugol siya ng mas mahabang oras sa paghabi sa lona, habang wari'y ginugunita ang mga panuginip. Nanakit ang kanyang baywang sa pabalik-balik na galaw ng katawan sa lona. Nanginig ang kanyang mga braso at kamay sa paghabi ng pahaba at pahalang na mga sinulid. At nagsimulang mamukadkad ang mga paro-paro at butil.

Sa wakas, tinanggal ni Mai Wanen ang hinabing t'nalak mula sa balangkas nito. Pinahiran niya ito ng dagta ng bubuyog at pinakintab ang tela gamit ang malaking kabileng panghagod sa tela. Ang rikit nito ay nakaakit sa liwanag ng araw sa Abril. Tumanaw siya sa labas ng kubo at nakita ang pulutong ng mga paro-paro sa kanilang bukirin-at ang kanyang Inang naglalakad sa di-kalayuan.

Glossary

THE MYSTERY OF THE MISSING BEADS

(Ancient Glass Beads)

- ina-mother
- umbo-older sister
- Sina-China
- Sinos-Chinese
- Apuy-grandmother
- anak-child
- panday sa bulawan -goldsmith

A PIECE OF HEAVEN (Ifugao Rice Terraces)

- ubbu-the practice wherein work groups (called mun-uubbu) take turns in the regular and seasonal upkeep of the terraces
- banong-the dikes of the rice terraces
- tinawon-a fragrant type of upland rice with red, black, or white varieties
- camote-sweet potato
- bul-ol-a hardwood carving of the Ifugao rice god lugud-the skyworld

THE DEATH JAR (Manunggul Jar)

- amihan-north-easterly winds that come with the colder months of the year
- luray-bird's nest of the balinsasayaw
- balinsasayaw-the swiftlet, a small bird that lives in limestone cliffs
- geba-forest
- awuyuk-lake

SAILING TO DESTINY

- balay-house
- balanghai-a type of seafaring boat
- lawaan-a Philippine hardwood tree

A PLACE FOR APO ANNO

(Cordillera Mummies)

- Ato-the place where the council of elders hold meetings and various ceremonies; also a wooden structure used as dormitory by the young men and widowers of the village
- wanes-long strips of hand-woven loin cloth worn by the Bontoc men
- mambunong-the tribal priest
- sabeng-fermented camote
- patani-lima beans
- sangadil-the death chair on which the body to be mummified is set
- baknang-the rich people of the village
- peshit-a feast marked by lots of food and ritual

BUTTERFLIES AND GRAIN

(Abaca "Ikat" Weaving)

- t'nalak-an abaca textile associated with the T'boli of South Cotabato; its typical colors and design are red-brown, black, and yellowish geometric patterns
- ikat-the process of weaving abaca textile by first tying and dyeing the threads according to a prepared design

ACKNOWLEDGEMENT

Ambeth Ocampo, Chairman, National Commission for Culture and the Arts

Sa Aklat Sisikat Foundation, Inc. ("Building a Nation of Readers") who will disseminate and use these books in their reading programs in public elementary schools nationwide

F. Landa Jocano, social anthropologist, for his research that became the foundation of this book

CREATIVE TEAM

Project Director and Artist

JEANNIE E. JAVELOSA is an awarded painter and printmaker with twenty one woman shows to her name. Her artworks are in private and institutional collections in the US and Southeast Asia. She is also a writer who has produced coffee table books, written and illustrated anthologies (Anthology of the Spirit), and a children's book (Guardians of the Hidden Past) for the ASEAN region. Two coffee table books she spearheaded won the Manila Critics Award for Book of the Year (Art Philippines and Legaspi: the Making of a National Artist). She produced and wrote The Landscape Architecture of Ildefonso P. Santos which was nominated as 2005 Finalist for the Book of the Year for Art. She was Vice-Chairman of the Special Task Force that developed the Philippine Cultural Education Plan. She presently sits as an Executive Council Member of the National Committee on Cultural Information and Special Events (NCCISE) of the National Commission for Culture and the Arts (NCCA); and is a Consultant for the Yuchengco Museum, Creativbiz and EON Stakeholders Relation Firm. Visit her website at www.jeanniejavelosa.com

Graphic Artist: MERVIN VERGARA

Translators: ELMAR INGLES
and PRECIOUS LEANO

Photographers: GEORGE TAPAN

Printing by Apple Printers

Writers

CARLA M. PACIS is one of the country's strongest advocates for children's book publication and is a moving force in children's education. Some of her children's book titles are Enrique El Negro, A Sea of Stories, Tales of Sulu, Birdflight, Mayroon Akong Alagang Puno, Owl Friends, Dream Weavers, and There's a Snake in the House-a number of these having won National Book Awards. She started and formed KUTING (Kwentista ng mga Tsikiting), an organization of writers for children. She teaches at the University of the Philippines where she is also a Resident Fellow of the Institute of Creative Writing, and at De La Salle University. Visit her website at www.cmpacis.com

HEIDI EMILY EUSEBIO-ABAD is a professor at the Department of English & Comparative Literature, University of the Philippines, Diliman. She has written a number of poems and stories for children. Among her works are the books Abot Mo Ba ang Tainga Mo? (Adarna, 2001) for which she won the NBDB Gintong Aklat Award for Children's Literature in 2002, Ball of Wax (Lampara, 2001), Colorless Rainbow (Paulines, 2002), Magnificent Pearl (Paulines, 2002), and Polliwog's Wiggle (Adarna, 2004). She is a member of the Kuwentista ng mga Tsikiting (Kuting), an organization of writers for children and young adults. Heidi gets her inspiration to write from her family: Sergio, her husband, and their kids, Laura, Laraine, Steffie, and Sam.

HSBC is Charting new territory in producing this children's book on its 130th year anniversary celebrations in the Philippines. HSBC wants to share with young readers, the greatness of our living culture.

The stories are all about the Filipino's rich, ancient—a civilization that had mummification, a genius in agricultural engineering, a system of writing and great skill and talent for boat-making, textile weaving and pottery making.

HSBC

The world's local bank

